

DANS OP DRIFT 1992-1996

EVALUATIE VAN EEN MEERJARIG
DANSSTIMULERINGSPROJECT

LETTY RANSHUYSEN

APRIL 1996

BOEKMAN*stichting*

Studiecentrum voor kunst, cultuur en beleid

Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
telefoon bibliotheek 020-624 37 39

De uitleentermijn bedraagt 4 weken. Mits tijdig aangevraagd is verlenging met 4 weken mogelijk, tenzij de publikatie inmiddels is gereserveerd.

De uitleentermijn is verstreken op:

06 MEI 1998

29 juli 1999

14 APR 2009

INHOUD

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

1. INLEIDING	1
1.1. Doelstellingen	1
1.2. Opzet van de evaluatie	1
1.3. Indeling van dit rapport	2
2. VOORGESCHIEDENIS EN ORGANISATIE	3
2.1. De aanloop van Dans op Drift	3
2.2. Het pilot-project	4
2.3. De organisatie	5
3. HET PUBLIEKSBEREIK	7
3.1. Toename publieksbereik tijdens grote projecten	7
3.2. Trends in publieksbereik bij jeugd- en volwassenenvoorstellingen	10
3.3. Publiekstoename bij terugkerende gezelschappen	11
3.4. Aanwas van nieuw publiek	14
3.5. Achtergrondgegevens van de bereikte publieken	14
4. MEER AANDACHT VOOR MODERNE DANS	17
4.1. Promotie	17
4.2. Activiteiten met amateurdansers	19
4.3. Activiteiten binnen het onderwijs	20
4.4. Buitenschoolse educatie	22
4.5. Multi-disciplinaire activiteiten	23
5. SAMENWERKING	24
5.1. Lokale samenwerking	24
5.2. Niet-lokale samenwerkingsvormen	27
6. SAMENVATTING EN CONCLUSIES	31
6.1. Het publieksbereik	32
6.2. Meer aandacht voor moderne dans	33
6.3. Samenwerking op lokaal niveau	33
6.4. Samenwerking op bovenlokaal niveau	34
6.5. Conclusies	35

BIJLAGEN

1.	Geraadpleegde beleidsstukken en rapporten	
	Geraadpleegde sleutelfiguren	37
2.	Standaardovereenkomst Culturele Raad Zuid-Holland en theater	38
3.	Overzicht aanbod en bereik Dans op Drift per stad	39
4.	Aanbod en bereik moderne dans in de participerende theaters over acht seizoenen	44
5.	Overzicht aantal voorstellingen en publieksbereik in experiment- en controletheaters	45
6.	Overzicht aantal voorstellingen per speelbeurt	46

1. INLEIDING

Dans op Drift is een dansstimuleringsproject geïnitieerd en uitgevoerd door de Culturele Raad Zuid-Holland, met subsidie van de Provincie Zuid-Holland. Binnen dit project zijn er in acht middelgrote gemeenten in Zuid-Holland talloze activiteiten georganiseerd rond moderne dans. In dit rapport wordt op een rij gezet welke activiteiten hebben plaatsgevonden en geëvalueerd in hoeverre de beoogde doelstellingen zijn bereikt.

1.1. Doelstellingen

De algemene doelstelling van de Culturele Raad Zuid-Holland is het vergroten van de deelname aan kunst - zowel actief als passief - en het verhogen van de kwaliteit van de kunstproductie. Dans op Drift kent de volgende specifieke doelstellingen (Culturele Raad Zuid-Holland, 1995).

1. Meer publiek bij moderne dans tijdens Dans op Drift. Te weten 25%: bestaande uit 5% 'bestaand publiek' dat vaker dansvoorstellingen bezoekt en 20% 'nieuw publiek'. Van dit nieuwe publiek wordt 10% na het project een regelmatige bezoeker van moderne dans.
2. Meer aandacht voor moderne dans in al zijn verschijningsvormen.
3. Meer samenwerking op lokaal niveau.
4. Meer samenwerking op gebied van dans tussen Zuidhollandse podia en tussen de dansgezelschappen en de participerende podia.

1.2. Opzet van de evaluatie

Binnen Dans op Drift is aandacht besteed aan het overdragen van de ervaringen. Participerende podia schreven evaluatieverslagen en er zijn publieksenquêtes uitgevoerd en organisatoren geïnterviewd. Op basis van deze informatie¹ en aan de hand van aanvullend onderzoek zijn de effecten van Dans op Drift nagegaan.

Om inzicht te krijgen in de resultaten van Dans op Drift ten aanzien van de eerste doelstelling (meer publiek voor moderne dans) zijn de beschikbare kwantitatieve gegevens geordend en ontbrekende gegevens over bezoekers- en deelnemersaantallen verzameld. Daarnaast zijn gegevens opgevraagd over het aanbod van moderne dans en het bereik daarvan over de afgelopen acht seizoenen bij de participerende theaters. Deze gegevens zijn ook verzameld bij twee regionale theaters waar geen extra activiteiten rond moderne dans plaatsvonden. Door de trends in bezoek aan moderne dans tussen deze twee controle-theaters en twee Dans op Drift-theaters te vergelijken, is nagegaan of in de Dans op Drift-theaters een relatief grote toename van belangstelling voor moderne dans is te bespeuren. De overige doelstellingen (extra aandacht voor moderne dans en meer samenwerking rond deze kunstvorm) zijn geëvalueerd aan de hand van de beschikbare informatie en aanvullende interviews met sleutelfiguren².

¹ Zie het overzicht geraadpleegde stukken en verslagen in Bijlage 1.

² Zie voor de geraadpleegde sleutelfiguren het overzicht in Bijlage 1.

1.3. Indeling van dit rapport

Het rapport is als volgt opgebouwd.

Hoofdstuk 2 schetst de voorgeschiedenis en de organisatie van Dans op Drift.

Hoofdstuk 3 inventariseert de resultaten ten opzichte van de eerste doelstelling: **Meer publiek voor moderne dans.**

De centrale vragen zijn:

- Is er 25% meer publiek bereikt tijdens Dans op Drift?
- Is er sprake is van een toename in de publieke belangstelling voor moderne dans na Dans op Drift?
- Hoeveel nieuw publiek is er bereikt?
- Hoe zijn de bereikte publieken wat betreft andere kenmerken samengesteld?

Hoofdstuk 4 gaat in op de tweede doelstelling:

Meer aandacht voor moderne dans in al zijn verschijningsvormen.

De centrale vragen zijn:

- Welke extra activiteiten zijn ontwikkeld?
- Welke doelgroepen zijn hiermee bereikt?
- Hoeveel mensen namen hieraan deel?

Hoofdstuk 5 gaat in op de derde en vierde doelstelling:

Meer samenwerking op lokaal niveau. Meer samenwerking tussen de Zuidhollandse podia en tussen deze podia en dansgezelschappen.

De centrale vragen zijn:

- Welke samenwerking is er op lokaal niveau ontstaan?
- Welke samenwerking is tot stand gekomen tussen de participerende Zuidhollandse podia onderling en tussen deze podia en de participerende dansgezelschappen en de Culturele Raad Zuid-Holland?

Hoofdstuk 6 geeft de belangrijkste resultaten en conclusies weer.

Om recht te doen aan het veelomvattende en pluriforme aanbod dat binnen Dans op Drift is gerealiseerd, zijn de activiteiten uitputtend beschreven. Illustratieve informatie uit Nieuwsbrieven, interne evaluatieverslagen en gesprekken met sleutelfiguren is verwerkt in de in kaders geplaatste intermezzo's. Degenen die vooral zijn geïnteresseerd in de grote lijnen van de Dans op Drift-aanpak en de belangrijkste resultaten daarvan, kunnen beginnen met de samenvatting en conclusies in Hoofdstuk 6.

2. VOORGESCHIEDENIS EN ORGANISATIE³

Het Nederlandse dansklimaat kenmerkt zich door een veelvoud aan kwalitatief hoogstaande dansgezelschappen, produktiekernen en individuele dansers in de meest uiteenlopende stijlen en genres. Het aanbod van deze dansproducenten concentreert zich in de Randstad. In het seizoen 1993/94 vond maar liefst 44% van het aanbod van de 13 dansgezelschappen die lid zijn van de Directie Overleg Dansgezelschappen plaats in de steden Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht. Hiermee werd 60% bereikt van de met het totale aanbod van deze gezelschappen aangetrokken publiek (Motivaction, 1995).

Het dansaanbod in de kleinere gemeenten wordt niet alleen gekenmerkt door de relatief geringe omvang, maar ook door een zekere eenzijdigheid. De drie 'grote' reisgezelschappen - Het Nationale Ballet, het Nederlands Dans Theater en het Scapino Ballet Rotterdam - en andere voor een breed publiek toegankelijke gezelschappen domineren. Omdat de belangstelling voor moderne dans onder bevolking van kleine steden gering is, leidt een meer experimentele programmering tot te grote financiële risico's. Begin jaren tachtig behoorde Zuid-Holland tot de provincies die het minst besteedden aan dans per inwoner: 2 cent versus bijvoorbeeld 5 cent in Drenthe en in Noord-Holland (Schrijnen-van Gastel en van Straalen, 1983). De laatste vijftien jaar is de provincie Zuid-Holland zich echter veel meer bezig gaan houden met het dansaanbod om het bezoek aan moderne dans buiten de grote steden te bevorderen.

2.1. De aanloop van Dans op Drift

In de periode 1984-1988 subsidieerde de provincie voorstellingen van eigentijdse dans in regionale podia die konden aantonen dat ze minimaal vijf moderne dansvoorstellingen in hun dansprogrammering hadden opgenomen. Dit laatste om een zekere opbouw en continuïteit in de dansprogrammering te bewerkstelligen. Het ging om een additionele bijdrage van 50% van de netto uitkoopsom met een maximum van f 1.000,- per voorstelling. Zeven podia maakten van deze regeling gebruik. Naar aanleiding hiervan werd geconstateerd dat aanbodsubsidies niet tot structurele toename in de belangstelling voor moderne dans leidden, omdat het potentiële publiek in de regio nog te weinig vertrouwd was met dit type aanbod. Er was meer aandacht nodig voor activiteiten die de interesse voor moderne dans bevorderen. Daarom werd het Dansstimuleringsproject ontwikkeld. Hiermee kregen elf Zuidhollandse theaters in de periode 1988-1991 extra middelen voor promotionele en educatieve activiteiten als aanvulling op subsidies bij 56 dansvoorstellingen. De Culturele Raad Zuid-Holland volgde de ontwikkelingen door middel van voortgangsgesprekken met de betrokken organisaties en rapporteerde de volgende resultaten (Culturele Raad Zuid-Holland, 1991):

- Er was sprake van een stijging in het aanbod van moderne dansvoorstellingen buiten de Randstad met 25%.
- Het aantal theaters dat moderne dans programmeert nam toe van 3 naar 11.
- Het moderne dansaanbod was meer evenwichtig gespreid over de provincie.

³ Informatie ten behoeve van dit hoofdstuk is grotendeels afkomstig uit de scriptie van Sabine Bolder 'Dansstimuleringsprojecten in Zuid-Holland. Een onderzoek naar de werking van dit beleidsinstrument' (april 1993) en uit het Dans op Drift-bulletin over het pilotproject (oktober 1992). Weer nodig is dit aangevuld met informatie van Connie Eggink, Hoofd Podiumkunsten bij de Culturele Raad Zuid-Holland en eindverantwoordelijke voor het Dans op Drift-project.

- Een aantal gezelschappen verwierf een vaste plaats in de programmering van de theaters.
- Het gemiddelde aantal bezoekers per voorstelling steeg van 73 naar 110.
- De deelnemende theaters hadden het laatste jaar van dit project f 10.000,- minder voorstellingssubsidie nodig dan voorheen.
- De samenwerking tussen theaters en gezelschappen verbeterde door gezamenlijke promotionele en educatieve activiteiten, waardoor het inzicht in elkaars bedrijfsvoering toenam.
- De grootste effecten werden bewerkstelligd in theaters die zich het meest actief bezig hielden met het structureel aanbieden van moderne dans en de specifieke promotie daarvan.

Deze bevindingen vormden het uitgangspunt voor het Dans op Drift-project dat in de loop van 1991 is ontwikkeld. Het basis-idee bij dit project is dat één dansgezelschap en één theater samenwerken ten einde in een vastomlijnde periode diverse voorstellingen en aansluitende activiteiten te organiseren, die zowel binnen als buiten het theater plaatsvinden. Deze activiteiten bestaan, naast speciale voorstellingen door professionele dansgezelschappen, uit educatieve projecten en projecten voor amateurdansers en andere amateurkunstenaars. Om deze aanpak uit te proberen en verder te ontwikkelen ten behoeve van een meerjarenplan is er begin 1992 een pilotproject uitgevoerd.

2.2. Het pilotproject

Het pilotproject van Dans op Drift vond plaats in en rond Theater De Uitstek in Zwijndrecht, waar Djazzex te gast was. Rond twee speciaal samengestelde voorstellingen van Djazzex werd een scala van activiteiten georganiseerd, als:

- er werden 78 sociaal-culturele- en onderwijsinstellingen benaderd met de vraag om binnen hun instelling aansluitend activiteiten te organiseren als lezingen, workshops en groepsbezoek, hiertoe werd financiële en inhoudelijke ondersteuning geboden;
- een wedstrijd decor- en kostuumontwerp, de winnende ontwerpen werden gebruikt in een voorstelling van Djazzex;
- een openbare dansworkshop voor dansdocenten in Zuid-Holland onder leiding van de artistiek leider van Djazzex;
- een gezamenlijke presentatie van zes balletscholen uit de regio die onder begeleiding van zes dansers van Djazzex choreografieën hadden ingestudeerd onder de noemer '... vraagt Zwijndrecht ten dans';
- dansvoorstellingen, -demonstraties en -etalages met een zoekwedstrijd in het winkelcentrum;
- open huis en talkshow in theater De Uitstek;
- cursus 'Kijken naar dans';
- een videofilm over het ontstaan van een dansproductie;
- een speciaal dansabonnement 'Eregast van Djazzex' waarmee men vrijkaartjes kreeg voor de verschillende onderdelen van het Dans op Drift-programma.

Dit programma werd voorbereid door een werkgroep bestaande uit vertegenwoordigers van Djazzex, Theater De Uitstek en de Culturele Raad Zuid-Holland.

Het pilotproject werd geëvalueerd om op basis daarvan te besluiten of en hoe het meerjarenproject doorgang zou vinden. Hieruit kwamen de volgende knelpunten naar voren:

- Slechts vijf van de 78 instellingen die activiteiten kregen aangeboden, reageerden maakten van dit aanbod gebruik. Het bleek dat het binnen veel sociaal-culturele- en onderwijsinstellingen ontbreekt aan tijd en geld om dansactiviteiten te organiseren en bovendien is het animo voor dergelijke activiteiten niet erg groot.
- De gedecentraliseerde organisatie zorgde voor onduidelijkheden over bevoegdheden die het budgetbeheer en de eindverantwoordelijkheid van het project betreffen.
- De organisatie van de verschillende activiteiten bleek veel meer tijd in beslag te nemen dan was voorzien.

Bij het pilotproject vond een zeer intensieve ondersteuning plaats door de Culturele Raad. Er werd tweeënhalf dag per week besteed aan dit project, verdeeld over twee stafmedewerkers. Daarnaast hielden twee stagiaires zich met dit project bezig. De directeur van De Uitstek was ongeveer twee dagen per week met het project bezig. Omdat het project zo'n grote tijdsinvestering bleek te vragen van het participerende theater en de coördinatie 'vanuit Den Haag' communicatieproblemen met zich meebracht, stelden de betrokkenen van Djazzex en theater De Uitstek voor om in het vervolg een lokale coördinator aan te stellen. Dit vond de Raad geen goed idee, omdat dit te duur is en een tijdelijke coördinator de continuïteit van de dansactiviteiten en de promotie daarvan in de theaters niet ten goede komt.

2.3. De organisatie

In de pilotsituatie heeft de Raad een aantal zaken gecoördineerd die eigenlijk onder de verantwoordelijkheid van het theater vallen. Zo coördineerde de Raad het publiciteitsplan van De Uitstek en de activiteiten met de dans- en balletscholen. Dergelijke taken, inclusief de bijbehorende verantwoordelijkheden als drukwerkbegeleiding, organisatie van deelprojecten en de bewaking van deelbudgetten, dienden in het vervolgproject zoveel mogelijk gedelegeerd te worden aan de participerende theaters. De Raad bleef wel eindverantwoordelijk voor de planning en bewaking van het budget, de subsidie-aanvragen, het voorbereiden en verslaan van de werkoverleggen en de promotionele en educatieve activiteiten.

Met elk theater werd een overeenkomst afgesloten. Daarin was, naast standaardafspraken die betrekking hebben op de planning, publiciteitsvoering, evaluatie en afrekening van subsidie (zie het voorbeeld in Bijlage 2), een gespecificeerde begroting opgenomen, waaraan alle partijen zich dienden te houden. Het project werd gesubsidieerd door de Provincie Zuid-Holland. Per stad werd f 45.000,- beschikbaar gesteld: f 10.000,- voor de voorbereiding en follow-up en f 25.000,- voor het grote project. Daarnaast werden extra publiciteits- en evaluatiekosten door de provincie betaald (circa f 30.000,-). Voor enkele onderdelen is een aanvullende subsidie ontvangen, bijvoorbeeld van het Anjerfonds, het Nederlands Instituut voor Kunsteducatie (LOKV) en het Landelijk Centrum Amateurkunst (LCA)⁴.

⁴ Meer gedetailleerde gegevens over de begroting van Dans op Drift zijn terug te vinden in de eindafrekening die eind 1996 beschikbaar komt.

Dans op Drift bestond uit verschillende deelprojecten die gedurende drie achtereenvolgende seizoenen in negen verschillende steden plaatsvonden binnen een vijfjarige grootschalige structuur. Een deelproject besloeg in principe drie seizoenen.

De voorbereiding: in dit seizoen zijn de activiteiten gericht op netwerkontwikkeling en publieksopbouw.

Het grote project: in dit seizoen vinden extra activiteiten plaats rond een dansgezelschap in een afgebakende periode.

De follow-up: in dit seizoen zijn er vervolgvacaties, gericht op het vasthouden van het in de vorige seizoenen geworven publiek.

Tabel 1 toont hoe deze fasering bij de negen deelnemende theaters over de tijd is verdeeld. Zwijndrecht heeft met het pilotproject het grote project reeds achter de rug en organiseerde alleen nog follow-up activiteiten. De theaters in Vlaardingen en Papendrecht programmeerden al regelmatig moderne dans, waarmee enigszins een publiek was opgebouwd en begonnen daarom meteen met het grote project. De theaters in Alphen en Gouda hadden ook reeds een aanbod van moderne dans ontwikkeld, maar kozen toch voor één jaar voorbereidingstijd. De theaters in Zoetermeer, Rijswijk en Spijkenisse kozen voor een aanlooptijd van twee jaar.

Tabel 1: overzicht tijdspad Dans op Drift

stad + theater	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96	gastgezelschap
Zwijndrecht De Uitstek	follow-up	follow-up			Djazzex
Vlaardingen Stadsgehoorzaal	<u>groot project</u>	follow-up 1	follow-up 2		Conny Janssen Danst ...
Papendrecht De Willem	<u>groot project</u>	follow up			Danskern
Alphen a/d Rijn Parktheater	voorbereiding	<u>groot project</u>	follow-up		De Rotterdamse Dansgroep
Gouda Goudse Schouwburg		voorbereiding	<u>groot project</u>	follow-up	Introdans Djazzex
Spijkenisse De Stoep	voorbereiding	voorbereiding	<u>groot project</u>		Danskern
Zoetermeer Stadstheater		voorbereiding	voorbereiding	<u>groot project</u>	Introdans / Conny Janssen Danst ...
Dordrecht Schouwburg Kunstmin			voorbereiding	<u>groot project</u>	Nederlands Dans Theater/ Conny Janssen Danst..

Tijdens het project hebben zich enkele wijzigingen voorgedaan. Zo zou Naaldwijk meedoen, maar dit kon uiteindelijk niet doorgaan omdat het podium aldaar technisch niet geschikt bleek voor de dansuitvoeringen. Daarvoor in de plaats is Dordrecht gekomen. Rijswijk is halverwege gestopt omdat na een directeurswisseling in de Rijswijkse Schouwburg geen ruimte mee was voor Dans op Drift-activiteiten. Deze stad wordt verder buiten beschouwing gelaten.

3. HET PUBLIEKSBEREIK

Is er 25% meer publiek bereikt tijdens Dens op Drift? Is er sprake is van een toename in de publieke belangstelling voor moderne dans ná Dans op Drift? In hoeverre is er nieuw publiek bereikt? Hoe zijn de bereikte publieken wat betreft andere kenmerken samengesteld?

Dans op Drift beoogde vergroting van het publieksbereik van moderne dans, onder andere door het organiseren van een aantal extra voorstellingen. Het gaat hierbij om uitvoeringen van professionele gezelschappen, die in sommige gevallen speciaal voor Dans op Drift zijn ontwikkeld. Daarnaast zijn er voorstellingen van amateurdansers ontwikkeld, in samenwerking met professionele dansers. De meeste voorstellingen vonden plaats in de participerende theaters: hiermee zijn in totaal 7.896 mensen bereikt. Daarnaast waren er dansuitvoeringen op ongebruikelijke locaties in de openlucht, waarmee iets meer mensen zijn bereikt: namelijk 8.750⁵ personen. De meeste extra voorstellingen vonden plaats tijdens 'het grote project'. Voor de evaluatie van de gerealiseerde uitbreiding in publieksbereik, spitsen we ons daarom eerst toe op de seizoenen waarin grote projecten plaatsvonden.

'SUR PLACE' EN 'DANS IN HET PARK'

Een bijzondere voorstelling was 'Sur Place' in Pependrecht. Op zeer ongebruikelijke pleatsen als een manege, een garage, op squashbanen en in het zwembad traden 90 amateurdansers en 85 koorleden met ruiters op onder leiding van Adriaan Kans, artistiek leider van Danskern. Na een messel opening in het Gemeentehuis werd het publiek in twee oude dubbeldekkers naar de volgende locaties gebracht. Mede door het prachtige weer sloten zich fietsers en wandelaars aan bij de tocht. Per locatie waren tussen de 120 en 200 toeschouwers aanwezig: in totaal zijn er circa 400 mensen komen kijken. Ron Wolters, directeur van Theater De Willem: "Omdat ik niet zulke goede ervaringen heb met workshops en lezingen - het is moeilijk om daar een groter publiek voor te interesseren - heb ik gekozen voor dit project. Ik had me voorgenomen de mensen in Papendrecht direct bij de gebeurtenissen te betrekken".

Een ander project was 'Dens in het Park' in Alphen. Daar werd een tocht uitgezet in het park die circa 55 minuten duurde, waer 100 mensen aan meewerkten. Op tien locaties werden op elkaar aansluitende, maar geheel verschillende dansperformances gegeven. Een 'mobiele tribune' van ongeveer 650 mensen - soms met eigen klapstoeltjes - bleven de voorstellingen volgen en weerstonden daarmee een enorme regenbui.

3.1. Toename publieksbereik tijdens de grote projecten

Tabel 2 biedt een overzicht van het publieksbereik tijdens de grote projecten afgezet tegen het reguliere bereik in de periode vóór Dans op Drift. Deze tabel laat zich als volgt lezen. In de kolom 'voorafgaand aan dod' staat per participerende stad het gemiddelde aantal moderne dansvoorstellingen in de seizoenen voorafgaand aan Dans op Drift en het gemiddelde aantal bezoekers dat daarmee is bereikt. Daarnaast staat het aantal moderne dansvoorstellingen en het daarmee bereikte publiek, wat betreft het seizoen van het grote project⁶. Vervolgens is aangegeven hoeveel extra voorstellingen er in het theater zijn geprogrammeerd tijdens het grote project en hoeveel meer publiek daarmee is bereikt ten opzichte van de periode voor Dans op Drift. De volgende kolom toont hoeveel publiek er is bereikt met dansvoorstellingen op buitenlocaties.

⁵ De in de openlucht geplande voorstelling van Opus One met de Pependrecht Round-about-dance vond wegens het aanhoudende slechte weer in Theater de Willem plaats, omdat deze voorstelling zeer laagdrempelig was (men kon er zo maar inlopen) is het bereik hiervan bij de buitenactiviteiten geteld.

⁶ Het aantal voorstellingen en het publieksbereik in het voorbereidingsjaar is buiten beschouwing gelaten.

Tot slot is te zien hoe groot de toename in publieksbereik is, wanneer het publiek van openluchtvoorstellingen ook wordt meegeteld. We kunnen zien dat de toename van het publieksbereik binnen de aan Dans op Drift-participerende theaters in het seizoen waarin het grote project plaatsvond, varieert van 28% (in het Parktheater in Alphen aan de Rijn) tot 253% (in Schouwborg Kunstmin). Deze groei is niet altijd eenduidig toe te schrijven aan de extra Dans op Drift-voorstellingen. Zo zal de grote toename in Dordrecht mede veroorzaakt zijn door de verbouwing van dit theater, waardoor het theater een stuk aantrekkelijker is geworden en een grotere zaalcapaciteit heeft.

Het publieksbereik blijkt in zes van de acht theaters minstens twee keer zo groot als in de periode voorafgaand aan het Dans op Drift-project. Wanneer we ook het bereik van openluchtvoorstellingen meerekenen, varieert de toename tijdens grote projecten van 143% (in Alphen aan de Rijn en Spijkenisse) tot 1002% (in Vlaardingen). De doelstelling om minstens 25% meer publiek te bereiken is dus ruimschoots gehaald.

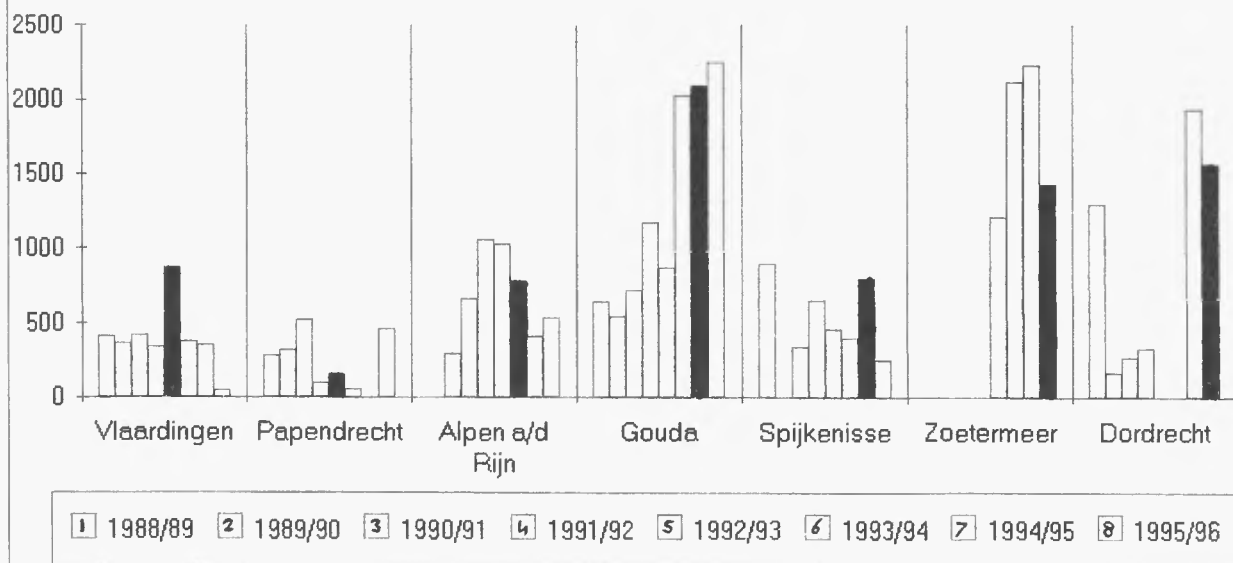
Tabel 2: toename publieksbereik en aantal voorstellingen tijdens grote projecten van Dans op Drift

STAD + THEATER	VOORAFGAAND	AAN DOE	TIJDENS GROTE PROJECT					totale toename
	gemiddeld aantal voorstellingen	gemiddeld publieksaantal per seizoen	aantal voorstellingen in theater	publieksbereik binnen theater	toename voorstellingen	toename publiek binnen theater	publieksbereik buiten theater	
Zwijndrecht De Uitstek	4	428	8	881	2	106%	2.000	573%
Vlaardingen Stadsgehoorzaal	5	378	8	881	3	127%	3.400	1002%
Papendrecht De Willem	3	378	5	1.115	2	194%	400	301%
Alphen a/d Rijn Parktheater	6	669	8	859	2	28%	770	143%
Gouda Schouwborg ⁷	6	1.358	11	4.097	5	202%	0	202%
Spijkenisse De Stoep	6	770	10	1.400	4	127%	1.580	143%
Zoetermeer Stadstheater	5	1.210	12	3.161	7	161%	0	161%
Dordrecht Kunstmin	5	522	11	1.842	6	253%	0	253%

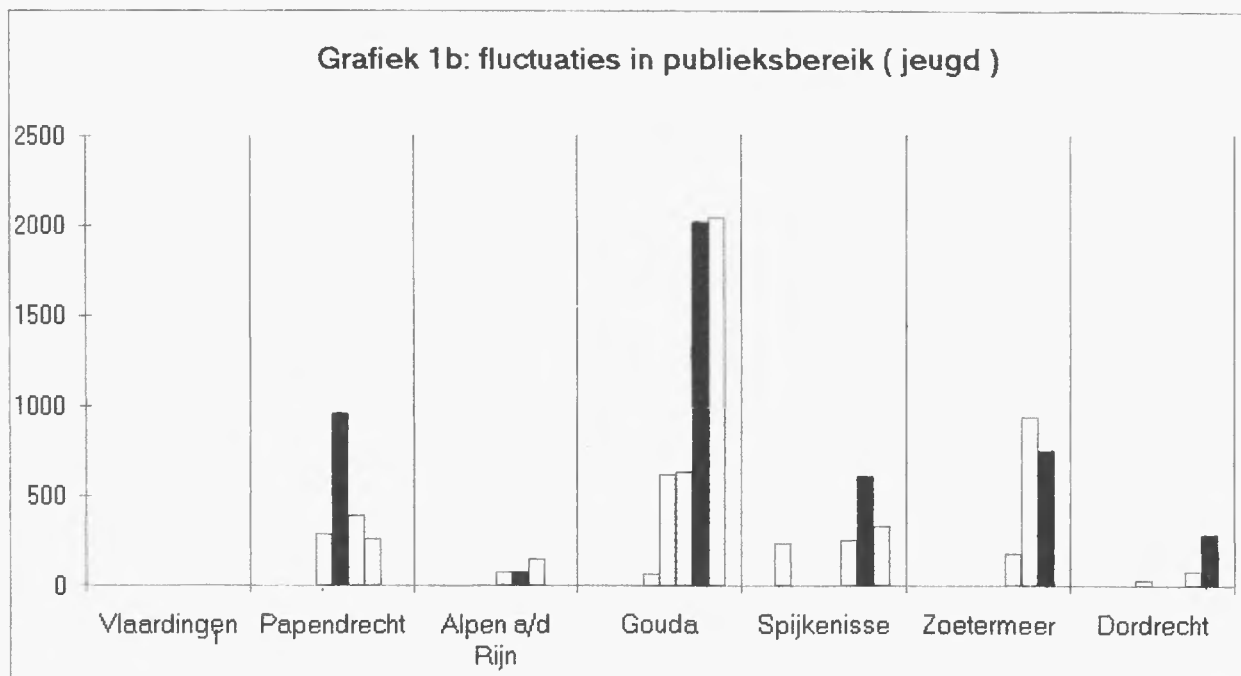
bron: zie Bijlage 3 en Bijlage 4

⁷ Voor Gouda zijn de gemiddelden gebaseerd op de periode ná de opening van het nieuwe theater.

Grafiek 1a: fluctuaties in publieksbereik (volwassenen)

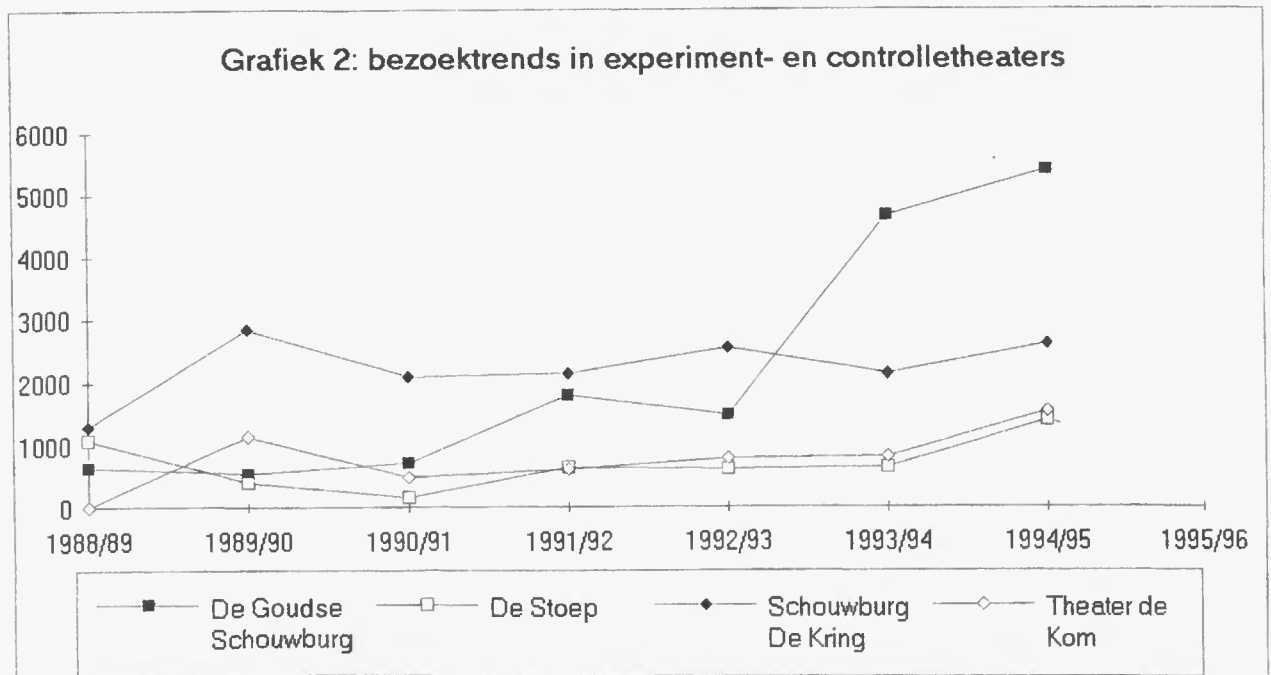
Grafiek 1b: fluctuaties in publieksbereik (jeugd)

3.2. Trends in publieksbereik bij jeugd- en volwassenenvoorstellingen

Een belangrijke vraag is of de toename in publieksbereik wordt vastgehouden na het grote project. Dit kunnen we nagaan aan de hand van Grafiek 1, die de fluctuaties in publieksbereik over acht seizoenen weergeeft bij de participerende theaters⁸. Hier is een onderscheid gemaakt tussen voorstellingen voor volwassenen (Grafiek 1a) en jeugd- en familievoorstellingen (Grafiek 1b). De zwarte staaf betreft het seizoen van het grote project. We zien dat in Vlaardingen, Papendrecht en Spijkenisse het publieksbereik zowel bij de voorstellingen voor volwassenen als bij jeugd- en familievoorstellingen na het grote project weer terug valt op het oude niveau. In Alphen aan de Rijn zit het publieksbereik bij jeugd- en familievoorstellingen in het follow-up jaar boven het oude niveau, maar het jaar daarna is dit type voorstellingen niet meer geprogrammeerd. In Gouda is sprake van een sterke verbetering in het publieksbereik (zowel met voorstellingen voor volwassenen als met jeugdvoorstellingen), wat wordt vastgehouden in het follow-up seizoen. In hoeverre dit beklijft, is niet aan te tonen omdat de follow-up in het laatste gemeten seizoen plaatsvond.

In Zoetermeer en Dordrecht is het publieksbereik in de voorbereidingsfase bij beide typen voorstellingen verbeterd. Tijdens het grote project lijkt dit enigszins terug te vallen, maar omdat de gegevens over dit seizoen gebaseerd zijn op schattingen (het seizoen was op moment van meting nog niet afgelopen) is dit niet met zekerheid vast te stellen.

⁸ De gegevens van Theater De Uitstek in Zwijndrecht ontbreken, omdat de benodigde gegevens niet konden worden aangeleverd.

De trends in publieksbereik in de Goudse Schouwburg en in De Stoep zijn nader onder de loep genomen en ter controle afgezet tegen twee vergelijkbare theaters die niet aan Dans op Drift deelnamen: Schouwburg De Kring in Roosendaal en Theater De Kom in Nieuwegein. Dit is weergegeven in Grafiek 2. Te zien is dat de Goudse Schouwburg - waar de follow-up net is afgerond - een sterk stijgende trend vertoont vanaf de aanvang van Dans op Drift in die stad. In het controletheater Theater De Kom is het publieksbereik over dezelfde periode stabiel gebleven. In De Stoep is weliswaar een kleine stijging in het publieksbereik waarneembaar, maar dit wijkt nauwelijks af van de trend in het controletheater Schouwburg De Kring. De cijfers over seizoen 1995/96 zijn niet opgenomen in deze Grafiek, omdat dit seizoen tijdens het moment van meting nog niet was afgelopen.

In de meting bij deze vier theaters is onderscheid gemaakt tussen: jeugd- en familievoorstellingen, klassieke dansvoorstellingen, eenvoudige moderne dansvoorstellingen (bijvoorbeeld: Pandora, Opus One) en complexe moderne dansvoorstellingen (bijvoorbeeld: RAZ, De Rotterdamse Dansgroep). Grafiek 3a toont hoe dit type voorstellingen per seizoen is verdeeld binnen het totale dansaanbod in deze theaters. Te zien is dat het aantal complexe voorstellingen in de beide Dans op Drift-theaters (Goudse Schouwburg en De Stoep) in de tijd is toegenomen. In het controletheater Schouwburg De Kring is sprake van een afname in het aanbod van complexe dans en in het controletheater Theater De Kom wordt nauwelijks complexe dans geprogrammeerd.

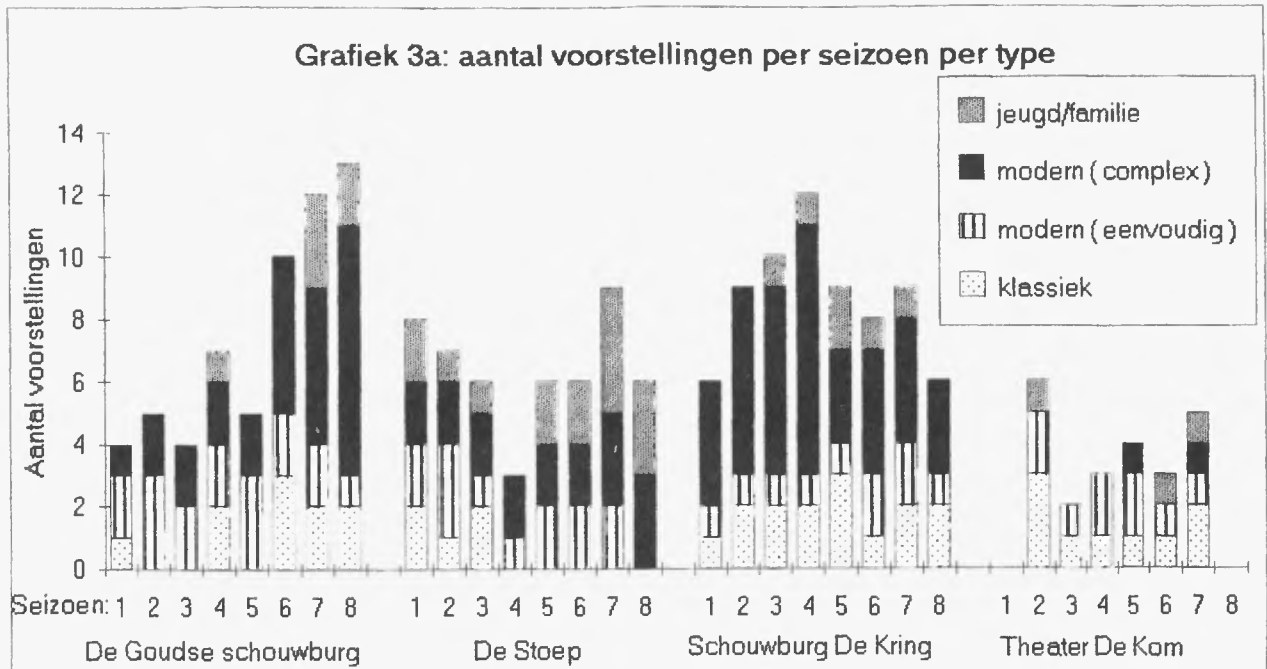
Tevens is te zien dat in beide Dans op Drift-theaters het aanbod van jeugd- en familievoorstellingen toeneemt, terwijl dat in beide controletheaters niet het geval is. Grafiek 3b toont alleen het bereik verdeeld over de onderscheiden typen voorstellingen in de Goudse Schouwburg en Theater De Kring, omdat de bezoekgegevens van De Stoep niet volledig konden worden geïnventariseerd. Te zien is dat de Goudse Schouwburg niet alleen meer publiek bereikt, maar ook dat de publieksaanwas met name het gevolg is van de toename in het bereik met complexe voorstellingen, jeugd- en theatervoorstellingen en klassieke voorstellingen.

3.3. Publiekstoename bij terugkerende gezelschappen

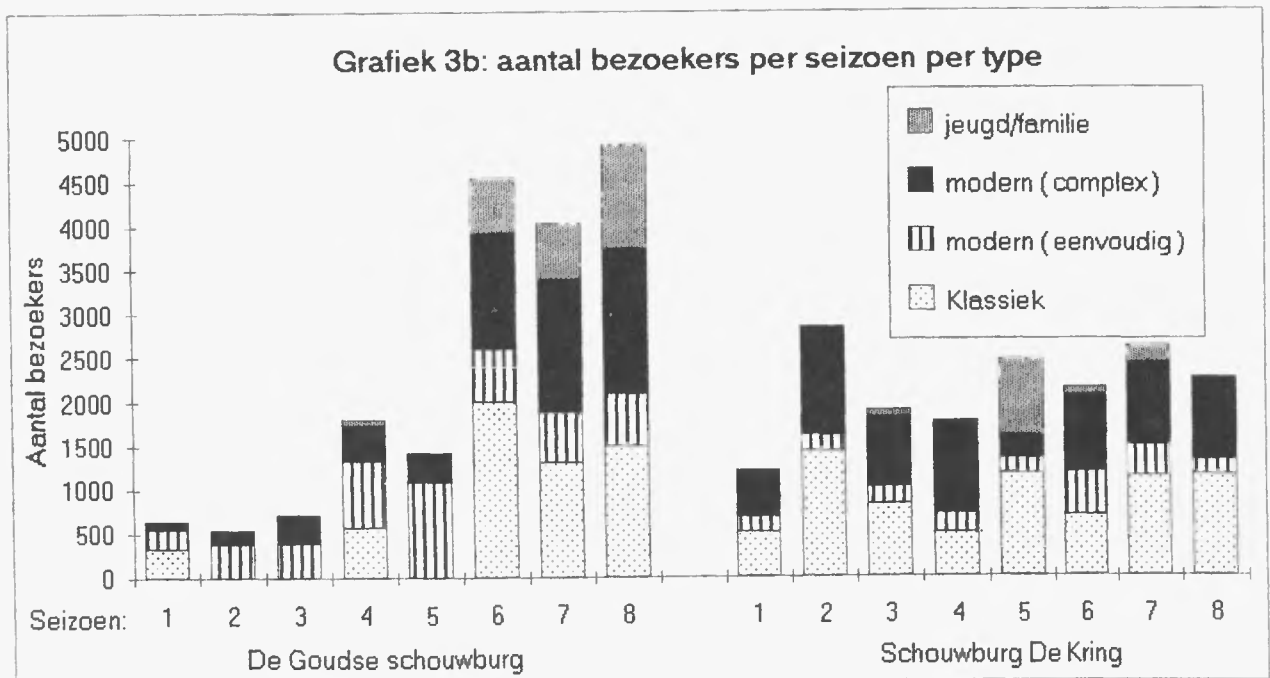
Een belangrijk uitgangspunt bij Dans op Drift was dat er publieksopbouw zou ontstaan door het regelmatig terug laten keren van één dansgezelschap, het 'gastgezelschap'. Het publiek zou vertrouwd raken met zo'n gastgezelschap en daardoor meer geneigd zijn tot een bezoek aan een voorstelling. Om te toetsen of dit werkelijk gebeurt, is nagegaan of het publiek met het aantal speelbeurten toeneemt in de twee onderzochte Dans op Drift-theaters en de twee controletheaters. Het resultaat van deze analyse is weergegeven in Grafiek 4. Te zien is dat in alle vier theaters sprake is van een lichte stijging in het gemiddelde publieksbereik naarmate een gezelschap vaker terug komt.

Binnen Dans op Drift kwamen de 'gastgezelschappen' niet alleen vaker terug, maar er waren ook allerlei extra activiteiten rond deze gezelschappen. Om na te gaan of dit tot aantoonbare effecten leidt in het publieksbereik van de twee gastgezelschappen in de Goudse Schouwburg (Djazzex en Introdans) nader onder de loep genomen. Deze analyse is weergegeven in Grafiek 5. Te zien is dat er bij de voorstellingen van deze gezelschappen sprake is van een forse toename in publieksbereik. De omvang van het publiek van Djazzex is van 136 bij de eerste speelbeurt toegenomen naar 377 bezoekers bij de zesde speelbeurt. Deze stijging verloopt evenredig met de toename in speelbeurten. Het publieksbereik van Introdans vertoont meer schommelingen, maar toont ook een duidelijke stijgende lijn: van 129 tot 340 bezoekers.

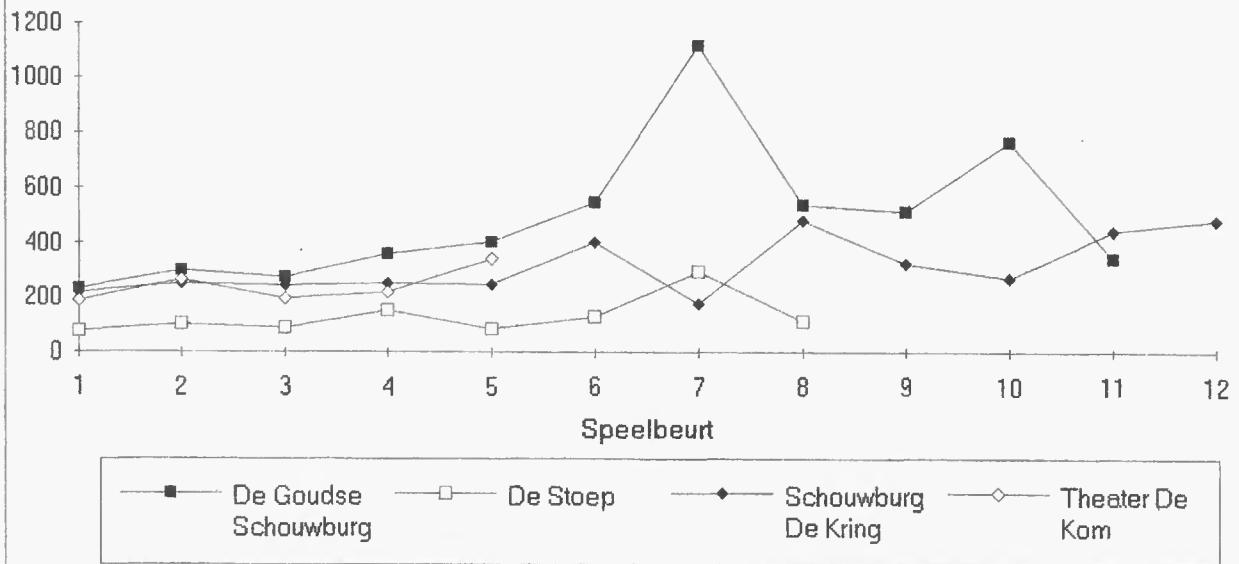
Grafiek 3a: aantal voorstellingen per seizoen per type

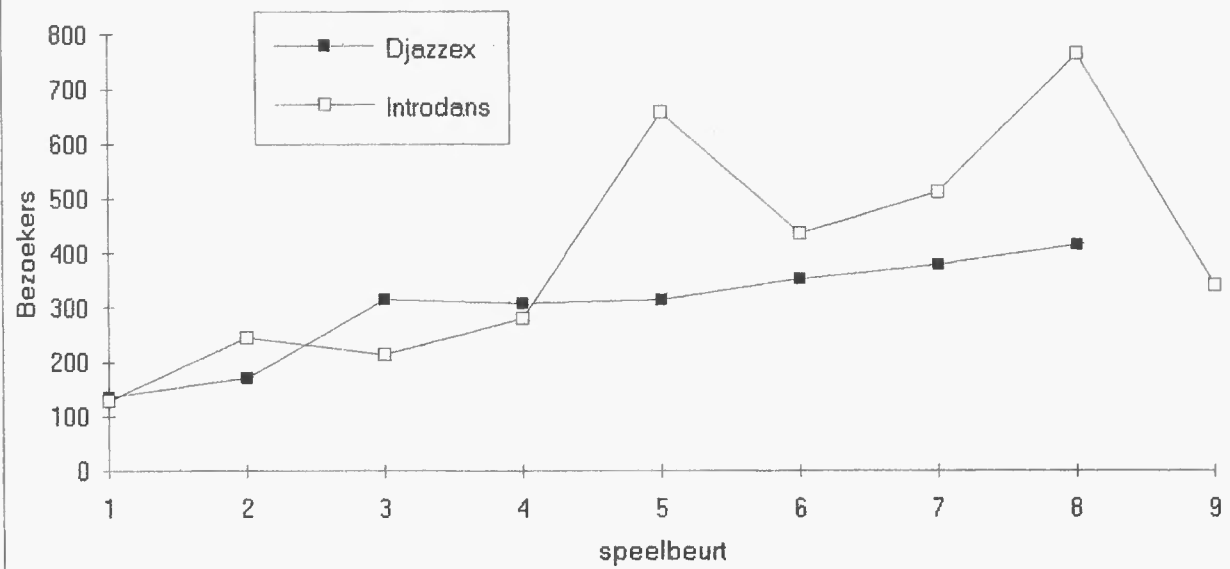
Grafiek 3b: aantal bezoekers per seizoen per type

Grafiek 4: gemiddelde aantal bezoekers en volgorde in reeks

Grafiek 5: zaalbezetting en gastgezelschap in de Goudse Schouwborg

3.5. Aanwas van nieuw publiek

Het streven was dat 5% van de 25% publiekstoeiname het gevolg zou zijn van frequenter bezoek van bestaande bezoekers van moderne dans en 20% door de komst van nieuw publiek. We hebben gezien dat de publiekstoeiname in de meeste participerende theaters tijdens het grote project ruimschoots boven de 25% komt. Uit publieksenquêtes die tijdens Dans op Drift zijn uitgevoerd, blijkt dat het percentage bezoekers dat voor het eerst moderne dans bezocht varieert van 22% tot 38% (zie Tabel 3). Bij deze activiteiten is het streven van 20% nieuw publiek dus bereikt.

Een volgende doelstelling was dat 10% van het nieuwe publiek een regelmatige bezoeker wordt. Deze doelstelling is moeilijk te toetsen. Tabel 3 toont in hoeverre het onderzochte publiek van plan is om in de toekomst weer moderne dans te bezoeken. Er is een uitsplitsing gemaakt over het nieuwe publiek en het bestaande publiek. De 'ervaren bezoeker' is veel meer geneigd tot een volgend bezoek dan de 'nieuwe bezoeker', maar toch nam 25% tot 48% van het nieuwe publiek zich voor om weer eens naar moderne dans te gaan.

Uitspraken over toekomstig bezoek zijn echter niet betrouwbaar. Ten eerste speelt hier de neiging tot sociaal-wenselijke antwoorden mee: men wil geen desinteresse voor deze kunstvorm tonen. Ten tweede is een attitude niet gelijk aan gedrag: men kan het wel van plan zijn, maar er om allerlei redenen niet toe komen. Ten derde hangt een toekomstig bezoek sterk af van de inhoud en omvang van het aanbod ná Dans op Drift: zijn de geprogrammeerde voorstellingen aantrekkelijk genoeg en zijn er voldoende bezoekkansen. Ten vierde spelen stimulansen een belangrijke rol: in hoeverre wordt men voldoende aangemoedigd - zowel door het theater als door de eigen omgeving - om weer eens te gaan. We kunnen daarom alleen constateren dat een kwart tot de helft van het nieuwe publiek dat met Dans op Drift is bereikt, meer geïnteresseerd is geraakt in moderne dans. In hoeverre dit leidt tot regelmatig bezoek aan moderne dans onder deze publieksgroep zal sterk afhangen van de impulsen die hiertoe worden gegeven.

HET VASTHOUDEN VAN NIEUWE AANWAS

De theaterdirecteuren geven aan dat het veel moeite kost om het met de Dans op Drift-voorstellingen bereikte publiek vast te houden. Reggy Barra van Cultureel Centrum De Stoep constateerde een enorme terugval. Als oorzaken deervoor zag hij: er wordt na Dans op Drift veel minder aan promotie gedaan, de reguliere voorstellingen zijn veelal minder herkenbaar en daardoor minder uitnodigend en de kwaliteit van het aanbod wisselt sterk. "Eén slechte voorstelling doet alle inspanningen om publiek op te bouwen te niet". Ook Ron Wolters van Theater De Willem signaleerde deze problemen. "Ondanks het succes van Dans op Drift is de verkoop van het reguliere aanbod momenteel bedroevend: het blijft een moeilijk te verkopen produkt, waardoor extre promotionele inspanningen noodzakelijk blijven".

3.6. Achtergrondgegevens van de bereikte publieken

De gegevens in Tabel 3 geven een beeld van diverse Dans op Drift-publieken. Vrouwen zijn over het algemeen oververtegenwoordigd. Dit geldt in het algemeen voor danspubliek. Het aandeel bezoekers in de leeftijd beneden de 30 jaar varieert nogal. Het relatief grote aandeel binnen de jongste leeftijdsgroep in Gouda is het van het feit dat hier ook onderzoek is gedaan tijdens een kindervoorstelling. De leeftijdsgroep van 30 tot 55 jaar is het best vertegenwoordigd in alle publieksgroepen, terwijl 55-plussers over het algemeen slecht vertegenwoordigd zijn.

Tabel 3: achtergrondgegevens van Dans op Drift-publieken

	Zwijndrecht ⁹ N = 234	Gouda N = 395	Alphen a/d Rijn N = 116	Spijkenisse N = 140
	diverse activiteiten	diverse uitvoeringen	Dans in het Park	diverse uitvoeringen
<u>bezoek moderne dans afgelopen twee jaar</u>				
nooit (nieuw)	57% ¹⁰	30%	38%	22%
minder dan 3 keer	42%	41%	27%	37%
3 keer of meer		28%	35%	41%
<u>bezoek in toekomst</u>				
wel	73%	61%	63%	76%
weet niet	24%	36%	34%	22%
niet	3%	3%	3%	2%
nieuw publiek: wel		25%	34%	48%
ervaren publiek: wel		77%	81%	84%
<u>geslacht</u>				
man	24%	25%	30%	23%
vrouw	72%	68%	65%	75%
<u>leeftijd</u>				
jonger dan 20 jaar		20%	3%	12%
20 tot 30 jaar		7%	16%	34%
30 tot 55 jaar		62%	71%	49%
ouder dan 55 jaar		9%	10%	3%
<u>opleiding</u>				
LBO/MAVO		15%	12%	12%
HAVO/VWO/MBO		21%	23%	26%
HBO / WO	37%	42%	55%	50%
anders/onbekend		23%	10%	12%
<u>waardering</u>				
goed	68%	86%	69%	84%
redelijk	24%	10%	28%	15%
matig/slecht	6%	3%	1%	1%
onervaren publiek:				
goed	73%	89%	78%	82%
ervaren publiek:				
goed	66%	81%	62%	88%
<u>kunsthinnig gevormd</u>				
ja	58%	44%	42%	64%
<u>informatiekanalen</u>				
mond-tot-mond	10%	18%	33%	15%
lokale bladen	11%	5%	23%	14%
via dansscholen	18%	15%	18%	14%
seizoenprogramma		52%		25%
via intermediairs	8%			3%
landelijke dagbladen	3%	5%	6%	1%
dansvakbladen	2%	0%	1%	6%
uitnodigingen		5%	4%	3%
folders	18%	2%	6%	

Bron: rapportage door Sabine Bolder (Zwijndrecht) en Rolf Grobben (overige steden)

N = totaal aantal ondervraagden

Sommige vragen zijn niet door iedereen beantwoord, waardoor de som van de percentages niet altijd gelijk is aan 100%

⁹ Een aantal uitsplitsingen over categorieën waren voor de publieksgroep in Zwijndrecht niet meer te achterhalen en zijn daarom niet ingevuld.

¹⁰ De categorieën 'nooit' en 'één of twee keer' zijn bij de publieksgroep in Zwijndrecht samengevoegd.

Een ondervertegenwoordiging van ouder publiek zien we met name in Alphen. Hier is het publiek van de buitenvoorstelling 'Dans in het Park' onderzocht. Een dergelijke lokatievoorstelling is wellicht te oncomfortabel voor ouder publiek.

Uit de opleidingsverdeling blijkt dat hoger opgeleiden oververtegenwoordigd zijn: 37 tot 55% heeft Hoger Beroepsonderwijs en Wetenschappelijk Onderwijs gevolgd versus circa 25% binnen de Nederlandse bevolking. Toch liggen deze percentages niet erg hoog wanneer we het afzetten tegen het type aanbod. Complexe kunstuitingen - waar moderne dans toe behoort - trekken doorgaans percentages van 65 tot 75% hoger opgeleiden.

De bezochte voorstelling werd over het algemeen positief beoordeeld: 68% tot 86% beoordeelde de voorstelling als 'goed' en slechts 1% tot 6% vond de voorstelling 'matig of slecht'. Uit de uitsplitsing van de beoordeling over onervaren publiek (bezocht de voorafgaande twee jaar twee keer of minder moderne dans) en ervaren publiek (bezocht de voorafgaande twee jaar drie keer of meer moderne dans) blijkt dat het onervaren publiek iets vaker een positief oordeel gaf dan het ervaren publiek. De voorstellingen sloegen dus goed aan bij het minder ingewijde publiek.

Wanneer we de bijzonderheden in het schema in Bijlage 3 nalopen, blijkt dat met sommige voorstellingen winkelend publiek, relatief veel jongeren, leerlingen en docenten van balletscholen of kunstenaars en leerlingen van kunstvakscholen zijn bereikt. Daarnaast zijn er diverse groepen uit het onderwijs bereikt met schoolvoorstellingen.

BLIKSEMINSLAG

Omdat met Dans op Drift-voorstellingen veel ongebruikelijke publieksgroepen zijn bereikt, zijn er veel mensen voor de eerste keer in hun leven met moderne dans in aanraking gebracht. Dit kan heel wat te wagen brengen. Ter illustratie drie getuigenissen van zo'n eerste confrontatie met moderne dans.

Sacratresse (31 jaar): "Mijn eerste kennismaking met dans vond plaats toen ik op de lagere school zat. Het was het Scapino ballet, dat toen nog vaak op scholen optrad. De inhoud van de voorstelling kan ik niet navertellen, maar ik kan me het gevoel van voor, tijdens en na de voorstelling nog heel goed voor de geest halen. De klas werd al weken voor de voorstelling lekker gemaakt. En op de dag zelf was de spanning te voelen. Iedereen was onrustig en lawaaiig. De uitvoering heb ik met ingehouden adem beleefd; in gedachten dansta ik mee. Zeker een waek heb ik negenoten, volgens mijn moeder, die met lede ogen aanzag hoe ik al rondraaiend en dansend tegen de meubels aanvloog. Vervolgens die eerste voorstelling was ik vastbesloten om ook bij het ballet te gaan. Mijn tante maakte een tutu voor me, waar ik waken in rondliep. Ik ben nooit bij het ballet gegaan, maar wel een balletfan voor het leven geworden. Inmiddels ben ik dans, naast gavoelsmatig mooi vinden, ook baradaneerd gaan waarderen. Allas wat bij een mans een da binnankant zit, komt bij ballet naar buiten."

Econoom (46 jaar): "Ik associeerde dans altijd met zoetige plaatjes van blonde, trippalende dames in tutu's. Lauk voor romantisch ingestelde dames, maar niets voor mij. Een paar jaar geleden vroegen vrienden me mee naar Krisztina de Châtal.

De eerste vijf minuten zat ik met weerstend te kijken, maar al heel snel raakte ik in de ban van de dynamiek van de beweging, de muziek, het toneelbeeld en de fysieke kracht die de dansers uitstraalden. Na afloop realiseerde ik me met verbazing dat ik ruim een uur lang ademloos had zitten kijken. Als dit ook dans is, dan wil ik daar meer van zien. Onvoorstelbaar wat ja louter door een combinatie van beweging, ritme en dynamiek, zonder iets van een verhaal, kunt uitdrukken. Sindsdien bezoek ik regelmatig moderne dansvoorstellingen. Lang niet alles kan ik waarderen, maar ik blijf nieuwsgierig naar wat dans te bieden heeft."

Receptionist (45 jaar): "Zo rond mijn zestiende zag ik een voorstelling van een Afrikaans dansgezelschap. Ik had nooit eerder een dansvoorstelling gezien en daar ook geen interesse voor. Na de voorstelling ging ik op zoek naar de dansers. In de dorps bioscoop, waar de voorstelling plaatsvond, kon je zo vanuit de zaal echter het podium komen. Ik heb toen mijn enthousiasme gaut en gavraagd hoe zo'n voorstelling tot stand kwam. Deze ervaring leidde er toe dat ik auditie ging doen bij de balletopleiding in een naburige stad."

4. MEER AANDACHT VOOR MODERNE DANS

Welke extra activiteiten zijn ontwikkeld. Welke doelgroepen zijn hiermee bereikt? Hoeveel mensen nemen hieraan deel?

Met Dans op Drift werd beoogd meer aandacht te creëren voor moderne dans in al zijn verschijningsvormen. Niet alleen binnen de participerende podia, maar ook in andere sectoren als: het onderwijs, de amateursector, het sociaal-cultureel werk en de seniorensector. Om dit te verwezenlijken is er naast dansuitvoeringen een scala aan extra dansactiviteiten georganiseerd. In Hoofdstuk 3 stond het bereik van de dansvoorstellingen centraal, in dit hoofdstuk gaan we in op de aanvullende activiteiten. Deze activiteiten kunnen worden onderverdeeld in:

- promotie,
- activiteiten met amateurdansers,
- activiteiten binnen het onderwijs,
- buitenschoolse educatie,
- multi-disciplinaire activiteiten.

DANSERS OVER PUBLIEK

Kim van der Boon (Danstheater Arena): "Ik spreek dans, mijn dansers ook, ons publiek meer zelden. Hoe te communiceren?" Adriaan Këns (Stichting Danskern): "Tussen dans en publiek is vaak een groot gat, een golf van onbegrip. Ik ben daarom erg enthousiast over het initiatief van Dans op Drift. Promotie van moderne dans is niet iets dat je veel ziet gebeuren". Glenn van het Hoff (Djæzzex): "Tot voor vier jaar waren onze producties vrij toegankelijk, ook omdat veel mensen zelf een jazzdans doen. Daarmee zijn we meer de diepte ingegaan. We moeten ons publiek helpen wanneer een deze omschikeling door informatie te geven en de relatie tussen dans en muziek te laten zien." James Sittrop (Scapino in school): Ik ben blij dat er vanuit de provincie iets wordt gedaan aan dans op school. Dit is de manier om nieuw danspubliek te creëren, je leert kinderen iets over dans (dat zoiets als kunstvorm sowieso bestaat) en laat ze dan een den lijve ondervinden wat dat is. Bovendien bereik je via de kinderen direct de ouders."

4.1. Promotie

De promotie van Dans op Drift werd landelijk, regionaal en lokaal gevoerd, waarbij middelen werden ingezet als persberichten naar dansvakbladen, landelijke en regionale kranten, huis-aan huisbladen en de landelijke en regionale omroep. Wanneer dit in de planning mogelijk was, werd ook uitgebreid aandacht besteed aan Dans op Drift in de seizoensbrochures van participerende theaters. Daarnaast werd er verschillende soorten drukwerk verspreid als posters, flyers, diverse folders, stickers, kalenders en t-shirts. Bij deze informatieverspreiding werd consequent gebruik gemaakt van het Dans op Drift-logo.

In Tabel 3 kunnen we zien hoe effectief de gehanteerde media waren. Werving via de lokale en regionale dans- en balletscholen blijkt consequent succesvol, dit wordt door 14% tot 18% van de ondervraagde publieken als aanleiding voor het bezoek genoemd. Daarnaast komen mond-tot-mondreclame en informatie via lokale bladen het als meest effectieve kanalen naar voren. De frequenties waarin deze media genoemd worden variëren echter sterk: mond-tot-mondreclame van 10% tot 33% en de lokale bladen van 5% tot 23%. In Alphen aan de Rijn waren deze informatiekanalen het meest effectief. Het succes van de mond-tot-mondreclame in die stad is hoogstwaarschijnlijk het gevolg van de grote deelname van amateurdansers aan Dans in het Park: deelnemers zijn belangrijke ambassadeurs.

Het succes van de lokale bladen kan het gevolg zijn van de grote aandacht voor Dans op Drift in de lokale pers van Alphen. Uit de ervaringen in Gouda en Spijkenisse blijkt overigens dat een concentratie van activiteiten binnen een kort tijdsbestek (een week tot tien dagen) veel aandacht in de regionale pers genereert. De aandacht in de lokale media, het gevarieerde aanbod (naast voorstellingen voor ervaren dansliefhebbers ook familievoorstellingen en voorstellingen met amateurdansers) en de soms lage toegangsprijzen, stimuleerden mensen die doorgaans niet naar dans gaan om ook eens één keer naar een dansvoorstelling te gaan.

CALAMITEIT ZORGT VOOR PUBLICITEIT

Free publicity laat zich moeilijk genereren. Alleen spectaculaire gebeurtenissen worden door de media opgepakt. Soms kunnen calamiteiten een onverwachte promotionele spinn-off hebben. Zo zorgde de diefstal van een tas met ingevulde Dans op Drift-enquêtes voor een golf van publiciteit. Radio West, benaderd met het verzoek om hun luisteraars op te roepen de tas bij ontdekking terug te sturen naar de Culturele Raad, berichtte dit elk uur in hun nieuwsbulletin. Radio Rijnmond nam dit over en kwam met verslaggevers van hun actualiteiten rubriek naar een Dans op Drift-activiteit kijken. Ook krenten namen het bericht over. In Alphen dreigde het warme weer de dag voor de uitvoering van de danstocht in het park, de 'baljurken' die het decor vormden, te doen smelten. Dit leverde prachtig voorpaginanieuws op, met een foto van een brandweerman die de beelden nat hield.

In Gouda waren seizoensbrochures het meest effectief: ruim de helft (52%) van het ondervraagde publiek in deze stad noemde dit medium. Ook in Spijkenisse scoorde de seizoensbrochure relatief hoog (25%). In de beide andere steden kon door het tijdstip van de Dans op Drift-activiteiten geen gebruik worden gemaakt van dit medium. In Zwijndrecht waren de diverse folders relatief effectief: dit is door 18% van het publiek genoemd, terwijl dit in de andere steden slechts door 2% tot 6% werd genoemd. Er was dan ook in Zwijndrecht bijzondere aandacht besteed aan folders: er waren vier type folders in verschillende kleuren waarin het totale programma of één specifiek onderdeel werd belicht. De overige informatiekkanalen (via intermediairs, landelijke dagbladen, dansvakbladen en uitnodigingen) waren weinig effectief: die zijn door 0% tot 8% van de ondervraagde publieken genoemd.

RICHTEN OP DOELGROEPEN

In Vlaardingen hanteerde men een publiciteitsmap, die te veel eiste van de lezer. Verschillende participanten wisten niet in welk verband ze aan een activiteit deelnamen, terwijl ze de map hadden ontvangen. Bovendien is het bereik van zo'n publiciteitsmap zeer gering. Conny Janssen: "De beschikbare informatie kwam niet waar ze moest zijn. Vooral niet bij de kinderen en volwassenen in Vlaardingen zelf." De Culturele Raad concludeerde daaruit dat het versturen van opvallende nieuwsbrieven naar zo veel mogelijk instellingen en een vaste rubriek in een huis-aan-huisblad beter zouden werken.

Ron Wolters van Theater de Willem: "Mensen zelf laten meedoen, is natuurlijk de beste reclame voor Dans op Drift". Aan Sur Place deden 175 mensen mee, daardoor is er bij al deze mensen thuis over Dans op Drift gesproken." Via kinderen die op school danseducatie kregen, werden ook hun ouders bereikt. De belangstelling voor de vrije voorstelling werden met de lessen op school aangewakkerd want kinderen kunnen niet alleen, dus nemen ze hun ouders mee. In Zwijndrecht is het bestaende danspubliek met een zichtbaar tenactie als ambassadeur ingezet. In Gouda zijn gedifferentieerde folders ingezet.

Werving via intermediairs als sociaal-culturele instellingen kan echter - indien dit gericht wordt ingezet - wel effectief zijn. Met name om een nieuw publiek te bereiken. Zo zijn er in Zoetermeer 57 jongeren door werving via een muziekschool voor het eerst naar een dansvoorstelling komen kijken. Dat landelijke media als dag- en weekbladen, televisie en radio weinig zijn genoemd heeft te maken met het feit dat er slechts incidenteel aandacht was voor Dans op Drift, bijvoorbeeld in het KRO radioprogramma van Theo Stokkink. Hierdoor kwam moderne dans even onder de aandacht van een groot publiek, maar voor de regionale publiekswerving is dit niet

erg effectief. De berichtgeving in vakbladen heeft ook weinig waarde voor de publiekswerving, maar de frequente aandacht in deze bladen voor Dans op Drift heeft wèl de mensen uit het dansvak geïnformeerd en geïnteresseerd in de aanpak van Dans op Drift.

Met de 'open' dansvoorstellingen en -demonstraties in de openlucht en in het theater, een talkshow en het massaal instuderen van een stedelijke dans (de Drifter in Spijkenisse en de Round-about in Papendrecht) beoogde men een groot publiek te attenderen op het Dans op Drift-aanbod. In het vorige hoofdstuk is al ter sprake gekomen dat in totaal zo'n 8.750 mensen naar de optredens in de openlucht kwamen kijken en dat hiermee meer mensen zijn bereikt dan met de Dans op Driftvoorstellingen in de theaters. Daarnaast bezochten circa 10.000 mensen de 'open activiteiten' en circa 500 deden actief mee aan het instuderen van een dans. Door het grote bereik van deze activiteiten en de grote aandacht hiervoor in de regionale pers, hadden deze brugactiviteiten een belangrijke promotionele waarde.

4.2. Activiteiten met amateurdansers

Een belangrijke doelgroep binnen Dans op Drift vormde de amateurdansers. Daarom zijn er in vrijwel alle participerende steden samenwerkingsprojecten georganiseerd tussen het gastgezelschap en regionale dans- en balletscholen. Met projecten als '... vraagt Zwijndrecht ten dans' (Djazzex), 'Janssen danst MET Vlaardingen' (Conny Janssen Danst ...), 'Sur Place' (Danskern), 'Kom dans met mij' (Introdans), 'Dans in het Park' (Dansgroep Duende) en 'Dans-Kans' (Djazzex) studeerden dansers van de betreffende gezelschappen een eigen choreografie in met leerlingen van diverse regionale balletscholen. Deze choreografieën werden gepresenteerd in speciale voorstellingen. In Dordrecht is geen co-productie tussen amateurdansers en professionele dansers georganiseerd, maar daar hebben zes amateurdansers op het tweejaarlijkse dansfestival voor amateurdansers uit Zuid-Holland onder leiding van Patrick Delcroix, choreograaf en danser van het Nederlands Danstheater, een choreografie ingestudeerd in het kader van Dans op Drift. Uit de reacties van de deelnemers blijkt dat dit type projecten zowel voor de amateurdansers als voor de begeleidende professionals een verrijkende ervaring inhielden.

OVERSLAANDE VONKEN

De samenwerking tussen professionele dansers en amateurdansers of dansdocenten blijkt inspirerend voor alle betrokkenen. Verrassend waren de zeer uiteenlopende choreografieën die werden ontwikkeld door dansers van eenzelfde dansgroep: kennelijk kregen ze binnen de samenwerkingsprojecten de ruimte om zeer persoonlijke ideeën uit te voeren. Uit de reacties van de deelnemers (zowel de amateurdansers als de professionals) blijkt dat deze projecten wederzijds inspireerden. Zo merkte een participerende danser van Djazzex op: "We thought it would be hard, but the dancers helped a great deal. It was inspiring to work with people who enjoy to dance and have a good time while they dance". Een danser van Conny Janssen Danst ... evalueerde: "Creating a piece on one Sunday was quite challenging and inspiring. It was more rewarding, fun and special than I can put into words. The dancers taught me more than many professionals (...) they demonstrated joy". Glenn van het Hoff (artistiek leider van Djazzex) vertelde: "De amateurdansers konden het wezenlijke van ons gezelschap leren kennen: het improviseren, het werken vanuit jazz. Door zich hierin te storten, kregen de deelnemers - die doorgaans klassiek zijn geschoold - een breder blikveld. Het samen op toneel staan met professionele dansers is voor hun ook een bijzondere ervaring. De familieleden en vrienden die naar hen kwamen kijken, konden ook eens snuffelen aan het artistieke. Daarnaast werden onze dansers zich door het lesgeven bewust van hun eigen dansopvattingen omdat ze gedwongen werden om hun materiaal uit te leggen en te versimpelen." Isabelle van der Ploeg (leider van dansschool in Papendrecht): "Iedereen vond het jammer dat het was afgelopen. Er is acht weken hard geoefend, je weet dat het er moet, het een enorme stimulans geeft om door te gaan. Het was prettig om eens met professionele dansers te werken, dat was ook voor de leerlingen heel inspirerend".

De samenwerking tussen professionele dansers en amateurdansers sloeg een brug tussen produktieve en receptieve dansactiviteiten. Er deden in totaal 487 amateurdansers en circa 110 muzikanten, koorleden en figuranten mee aan dit type produkties. Veel deelnemers gingen kijken naar voorstellingen van de begeleidende professionele dansers. We hebben al geconstateerd dat binnen de onderzochte publieken relatief veel mensen (14% tot 18%) op de hoogte waren van de voorstelling via ballet- en dansscholen. Ook het hoge percentages kunstzinnig gevormden (zie Tabel 3: variërend van 42% tot 64%) kan duiden op een groot aandeel dansschoolleerlingen onder het publiek¹¹.

Bovendien werd met deze projecten niet alleen de amateurdansers geprikkeld om naar uitvoeringen van moderne dans te gaan kijken. Omdat de uitvoeringen van amateurdansers soms in het voorprogramma van een professionele voorstelling zaten, werden de familieleden en vrienden van amateurdansers die naar hen kwamen kijken ook bereikt met professioneel dansaanbod. Er werden tussen de 99 en 650 mensen per voorstelling bereikt. In totaal zijn er 2.935 bezoekers geteld bij dit type voorstellingen. Dat er ook onder het meer ervaren danspubliek belangstelling is voor deze voorstellingen blijkt uit het gegeven dat in Gouda naar aanleiding van een aankondiging in de seizoensbrochure in de voorverkoop in november reeds 300 kaarten verkocht waren voor de voorstelling 'Kom dans met mij' in mei.

4.3. Activiteiten binnen het onderwijs

Binnen Dans op Drift is veel aandacht besteed aan binnenschoolse educatie. Er zijn vrijwel in ieder participerend theater dansvoorstellingen voor basisschoolleerlingen georganiseerd. Zo'n voorstelling kan een belangrijke ervaring voor deze kinderen zijn. Veel kinderen bezoeken van huis uit immers nooit een dansvoorstelling en nu worden ze in ieder geval één keer in aanraking gebracht met moderne dans. Met de schoolvoorstellingen binnen Dans op Drift zijn in totaal 6.911 bezoekers bereikt. Hierbij zijn de begeleidende volwassenen (ca. 200) meegeteld.

EEN KIJKJE ACHTER HET DOEK

Rond schoolvoorstellingen van Conny Janssen Danst ... in Schouwburg Kunstmin gingen basisschoolleerlingen op ontdekkingsreis. Gewapend met een vragenlijst en begeleid door een reisleader kwamen ze op verborgen plekken in het theater. Daer kwamen ze door PABO-studenten gespeelde theateermensen tegen als: een kletsende kledster op zolder, een hysterische actrice in de kleedkamer, een mopperende technicus op het achtertoneel en een theaterdirecteur in de kelder. De leerlingen die het jaar daarvoor aan het jeugdproject van Schouwburg Kunstmin hadden meegedaan, volgden een workshop over licht en geluid. Men wilde laten zien dat dans meer is dan een schier oneindige reeks oogverblindende ballerina's met trillende benen, die met ogenschijnlijk gemak de meest ingewikkelde passen dansen. Daarom werd ne de rondgang getoond hoe een dansvoorstelling tot stand komt. De kinderen bekeken eerst een les op het toneel, een warming-up, pirouettes, combinaties en sprongen, de repetitie, onderbroken door aanwijzingen en daarna ging het doek op, de spotlights aan en begon de voorstelling. Met dit project werd ruim 80% van de basisschoolpopulatie in de groepen 5 en 6 in Dordrecht bereikt.

Om belangstelling voor dans op latere leeftijd te stimuleren, is het belangrijk dat kinderen een langere periode achtereen met dans worden geconfronteerd. Uit onderzoek is gebleken dat een programma in het basisonderwijs van circa tien lessen ter voorbereiding van een voorstellingsbezoek significante effecten heeft op de latere

¹¹ Helaas was de vraagstelling in de enquêtes niet helder genoeg om te kunnen traceren of het hier om dansente vorming ging of om andere kunstzinnige vorming.

belangstelling voor deze kunstvorm (Ranshuysen en Ganzeboom, 1993). De voorstelling wordt op die manier een feest van herkenning en krijgt een grotere doorwerking. Het realiseren van een serie voorbereidende lessen is echter een kostbare zaak. Binnen Dans op Drift zijn voorbereidings- en verwerkingslessen georganiseerd rond een voorstellingsbezoek met school. Deze lessen werden op verschillende wijzen ingevuld. Met deze lessen zijn in totaal 6.913 basisschoolleerlingen bereikt.

LESSEN OP BASISSCHOLEN

Ter voorbereiding van een schoolvoorstelling brechten studenten van de Hevo voor Muziek & Dans levende muziek naar de gymzaal van een basisschool in Vlaardingen. Onder begeleiding van een klassiek ensemble en een big band werden verschillende dansstijlen gedemonstreerd. Daarna studeerden de kinderen met veel enthousiasme zelf een dans in. Naar aanleiding van dit project werd op één school de henderbeidles vervangen door dansles en gingen een aantal kinderen op les bij de plaatselijke belletschool.

In Alphen aan de Rijn waren zowel leerlingen als leerkrachten en ouders langere tijd actief bezig met dans. Aan de hand van dia's van schilderijen werden choreografieën gemaakt, die een medeleerlingen en ouders werd gepresenteerd voorgevend aan een voorstelling van Unieke Zeken.

In Gouda werden workshops georganiseerd voor basisschooldocenten en basisschoolleerlingen rond een voorstelling van Introdans. Er vonden lessen op zeer verschillende basisscholen plaats. Ook MLK- en MOK-scholen deden mee. Zo werd er bijvoorbeeld les gegeven aan een instroomklas bestaande uit kinderen, afkomstig uit landen als de Kaapverdische eilanden, Turkije, Somalië, Iran, Thailand en Bosnië. Verbeuzelend was het grote enthousiasme waarmee ze de bewegingen van de juf volgden. Wanneer de groep in tweeën werd gesplitst, stonden de kinderen die even op hun beurt moesten wachten te popelen om in te springen. Het was ontroerend te zien hoe deze kinderen taalbarrières doorbraken door middel van dans. Treffend was ook de confrontatie tussen 55-plussers en kinderen, die samen een speciaal gemaakte dans instudeerden op een basisschool in Vlaardingen. De deelnemers genoten hier zichtbaar van.

Voor het voortgezet onderwijs zijn er ook enkele educatieve projecten ontwikkeld. Met de diverse educatieve activiteiten voor dit type onderwijs zijn in totaal 745 leerlingen bereikt. Daarnaast bezochten 394 leerlingen een dansvoorstelling.

PROJECTEN VOOR HET VOORTGEZET ONDERWIJS

In Zoetermeer werd in de voorbereidingsjaren een pakket aangeboden dat een introductieles, een korting op een bezoek aan dansvoorstellingen en een verwerkingsles omvatte. De meeste leerlingen die binnen dit project een dansvoorstelling bezochten, deden dit voor het eerst. Daarnaast organiseerde het Dans- en Expressiecentrum Wezoem in Zoetermeer een korte kennismakingscursus voor scholieren tegen een lage prijs. Daar schreven zich 65 leerlingen voor in, waardoor er twee extra cursussen zijn ingelast. Uit een enquête onder de deelnemers blijkt dat zij enthousiast waren over deze cursus. Ze hadden zich daar veelal een minder positieve voorstelling van gemaakt. De meerderheid gaf aan een vervolgcursus te willen volgen. Bovendien bezochten 13 cursisten een voorstelling van Conny Janssen Denst.... Tijdens het grote project in Zoetermeer werd een voor jongeren aantrekkelijke voorstelling van de Cenedese groep Le La Le Human Steps geprogrammeerd. Hierbij werden introductielessen aangeboden. Uiteindelijk heeft alleen een school voor doven hier op ingetekend. De reacties van de leerlingen waren, ondanks het feit dat de muziek voor deze groep grotendeels verloren gaat, dankzij de rijke beeldtaal in deze voorstelling toch positief.

In Spijkenisse werd in het eerste voorbereidingsjaar een educatief project aangeboden aan het voortgezet onderwijs. Drie groepen van het derde- en vierde leerjaar van HAVO en VWO deden mee aan dit project dat bestond uit een voorbereidende les waarin werd ingegaan op de geschiedenis van en ontwikkelingen in de moderne dans, de choreografieën en de groepen, het bewegingsmateriaal en de voorstellingen. Daarna werd de voorstelling bezocht. De ervaringen van leerlingen werden door middel van recensies op papier gezet. Hieruit viel op dat de voorstellingen een andere inhoud hadden dan was verwacht. De begeleidende docenten werden opgevallen dat de aandacht en concentratie onder hun leerlingen groot was. Hoewel er op beide scholen al een zekere traditie was in klassiek theaterbezoek, was dans nooit aan bod gekomen. Men wilde graag op dit project voortbouwen.

4.4. Buitenschoolse educatie

Binnen Dans op Drift zijn verschillende vormen van buitenschoolse educatie gereïaliseerd. In Zwijndrecht en Vlaardingingen gaven de leiders van de gastgezelschappen (Glenn van der Hoff en Conny Janssen) workshops voor dansdocenten van balletscholen. Hiermee werd de docenten nieuw materiaal aangeboden waarmee ze verder konden in hun eigen lessen. Met deze activiteiten zijn 16 dansdocenten bereikt. Naast kwaliteitsbevordering was deze activiteit ook gericht op publiekswerving. Er ontstond een band tussen de docenten en het betreffende dansgezelschap en het theater. Enkele docenten waren ook bij andere Dans op Drift-activiteiten veel geziene gasten. Bovendien vormen deze docenten een belangrijke intermediair als het gaat om het werven van nieuw danspubliek: hun leerlingen.

LESSEN AAN DE JUFFEN ZELF

Voor dansdocenten bleek het inspirerend om zelf weer eens leerling te zijn en les te krijgen van een choreograaf. Conny Janssen: "Dat is mooi als de docenten denken 'há, dit was ik helemaal vergeten in de jaren dat ik les geef'. Ze krijgen nieuwe impulsen die ze weer door kunnen geven aan hun leerlingen." Reacties van deelnemers: "De lessen waren verrijkend, ik deed ideeën op voor mijn eigen lessen" en "Wat heerlijk om met zo'n dener te werken; hij gebruikt leuke combinaties en figuren, die ook in onze eigen lessen bruikbaar zijn."

Een andere vorm van buitenschoolse educatie zijn activiteiten waarin een toelichting wordt gegeven op een dansvoorstelling of dieper in wordt gegaan op de achtergronden van moderne dans. Bij deze reflectieve activiteiten zijn in totaal zo'n 4.300 bezoekers geteld. Zo'n 40% daarvan werd bereikt met speciale lezingen (920 bezoekers), openbare compositielessen of repetities (438 bezoekers), cursussen (45 deelnemers) en speciale bijeenkomsten waarin het lokale circuit (het onderwijsveld en de sociaal-culturele sector) werd geïnformeerd over Dans op Drift (152 bezoekers). De overige 60% bezocht voor- of nabeschouwingen bij dansvoorstellingen (circa 2.740 bezoekers). De ervaringen met deze laatste activiteit variëren sterk per stad. Ten eerste is de opkomst zeer wisselend. Nabeschouwingen hadden in Gouda een groter publieksbereik dan inleidingen vooraf, terwijl Schouwborg Kunstmin juist betere ervaringen heeft met voorbeschouwingen. Wellicht heeft het succes van voor- of nabeschouwingen vooral te maken met de consistentie waarmee deze activiteit wordt aangeboden. Zowel in Gouda als in Dordrecht is een traditie opgebouwd waar de theaterbezoekers mee vertrouwd zijn geraakt: gewenning aan een bepaald tijdstip is wellicht belangrijker dan het tijdstip zelf.

NIEUW PUBLIEK BIJ REFLECTIEVE ACTIVITEITEN

In Dordrecht werd een werkdag dans georganiseerd. Het Nederlands Dans Theater zien hoe een voorstelling vanuit de klassieke ballettraditie tot stand komt, terwijl het dansgezelschap Conny Janssen Denst... de moderne dans centraal stelde. De bezoekers kregen gelegenheid om vragen te stellen over de werkwijzen van beide gezelschappen. De kosten voor het bijwonen van deze werkdag bedroeg slechts f 5,-. Om een zo'n breed mogelijk publiek te bereiken met deze bijzondere activiteit, werd deze dag vooreerst gegaan met lezingen 'aan huis'. Deze lezingen vonden plaats binnen het voortgezet onderwijs, dansscholen en -opleidingen, cursuscentra, Volksuniversiteiten en serviceverenigingen. Met deze lezingen werden in totaal 313 mensen bereikt, op de werkdag kwamen 465 bezoekers af. Sommigen van deze bezoekers werden daarmee geënthousiasmeerd dat ze meteen een keertje kochten voor de voorstelling van NDT 2 die dezelfde avond plaatsvond. In diverse plaatsen zijn bezoekers voor reflectieve activiteiten geworven onder cursisten kunstbeschouwing van plaatselijke centra voor kunstzinnige vorming, in Zwijndrecht hebben dansdemonstraties plaatsgevonden voor de voornamelijk allochtone cursisten van de Stichting Besiseducatie. In deze stad vond ook een dansfilmavond plaats, waar relatief veel jongeren op afkwamen.

Doorgaans zijn bezoekers van reflectieve activiteiten reeds geïnteresseerd in de centraal gestelde kunstvorm. Binnen Dans op Drift is echter met deze activiteiten ook 'nieuw publiek' bereikt. Om beschouwende activiteiten toegankelijk te maken voor een breed publiek is in sommige steden gekozen voor een interview- of talk-show. Ook werd er visueel materiaal gebruikt als video, film of dia's. Sommige inleiders vertelden hun verhaal ondersteund met dansdemonstraties.

In het kader van Dans op Drift zijn ook enkele videofilms ontwikkeld met een educatieve functie. De productie van een videofilm bleek echter niet eenvoudig. Bovendien waren de doelgroepen voor deze films vaak onvoldoende gespecificeerd. Waardoor het gebeurde dat er vertoningen plaatsvonden voor groepen waar de film inhoudelijk niet op aansloot. Dit kan tot averechtse effecten leiden: men wordt dan niet geënthousiasmeerd, maar bevestigd in de mening dat moderne dans 'niets voor ons' is. Over het bereik van deze videofilms zijn geen gegevens beschikbaar, maar enkele van deze films hebben een groot bereik gehad omdat ze tijdens Dans op Drift-activiteiten doorlopen werden afgespeeld in de foyer van het participerende theater. Daarnaast zijn ze gebruikt bij sommige binnenschoolse educatieve projecten.

4.5. Multi-disciplinaire activiteiten

Om mensen met andere culturele interesses dan dans meer te interesseren voor deze kunstvorm zijn er multi-disciplinaire activiteiten ontwikkeld.

VERMENGING VAN KUNSTVORMEN

Met een project in Zwijndrecht werden kunstvakstudenten betrokken bij dans door een decor- en ontwerpwedstrijd rond een voorstelling van Djezzex. Hiermee is mogelijk nieuw publiek voor Djazzex gecreëerd, omdat alle deelnemende studenten de betreffende uitvoering hebben bezocht elvovens ze een ontwerp gingen maken. Bij de voorstelling Kunstevontuur waarin dans, muziek en beeldende kunst werden geïntegreerd, werden twee groepen studenten (afkomstig van de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten en het Conservatorium in Den Haag) betrokken. Nieuw publiek lijkt hier echter niet mee geworven, want de uiteindelijke voorstelling werd nauwelijks door deze studenten bezocht. In Pependrecht is een fotowedstrijd georganiseerd voor amateur- en beroepsfotografen rond een voorstelling van Opus One. In Zoetermeer vond een beeldend kunstproject plaats rond repetities van Conny Janssen Denst De deelnemers bezochten de uiteindelijke voorstelling en vonden het interessant om het eindstadium van de repetities te kunnen zien. Wellicht zijn ze hierdoor meer in dans geïnteresseerd gereekt. De resultaten van het fotoproject en het beeldend kunstproject zijn geëxposeerd in de foyer van de plaatselijke schouwburg. In Alphen aan de Rijn is een tekencursus georganiseerd rond de Rotterdamse Dansgroep. De resultaten hiervan werden in het Perktheater tentoongesteld. Aan deze multi-disciplineire activiteiten hebben in totaal 142 mensen deelgenomen. Een ander multidisciplinair project was de lokatievoorstelling van de bewegings-theatergroep BEWTH in het Stadstheater ter afsluiting van het grote project in Zoetermeer. De architectuur van dit theater vormde het uitgangspunt voor deze dansante voorstelling, waaraan ook een Zoetermeerse koor deelnam. De voorstelling werd meerdere keren opgevoerd en werd bezocht door 306 mensen.

De diverse tentoonstellingen die binnen Dans op Drift werden georganiseerd, hadden veelal ook een multidisciplinair karakter. Naast exposities waarin de resultaten van multidisciplinaire projecten werden tentoongesteld, zijn er nog diverse andere foto- en multidisciplinaire exposities georganiseerd. Deze tentoonstellingen waren bestemd voor een groot publiek. Het is niet aan te geven hoeveel mensen met deze exposities zijn bereikt, maar omdat ze gedurende meerdere weken stonden opgesteld in de foyers van de participerende theaters, in de plaatselijke bibliotheek of V&D mogen we er van uit gaan dat grote aantallen mensen hiermee zijn geconfronteerd.

5. SAMENWERKING

Welke samenwerking is op lokaal niveau ontstaan? Welke samenwerking is tot stand gekomen tussen de participerende Zuidhollandse podia onderling en tussen deze podia en de participerende dansgezelschappen en de Culturele Raad Zuid-Holland?

Dans op Drift had onder andere tot doel om netwerken te ontwikkelen ten behoeve van de verspreiding van deelname aan moderne dans. Dit hoofdstuk gaat in op de samenwerkingsverbanden die zijn gerealiseerd.

5.1. Lokale samenwerking

Op lokaal niveau is er binnen Dans op Drift samengewerkt met:

- onderwijsinstellingen,
- de amateursector,
- kunst- en sociaal-culturele instellingen,
- de plaatselijke middenstand.

samenwerking met onderwijsinstellingen

Samenwerking met scholen blijkt een heikel punt. Aan dans wordt op veel scholen weinig aandacht besteed. Scholen hebben de vrijheid om extracurriculaire activiteiten naar eigen inzicht in te vullen, waarbij zij zijn gehouden aan de materiële en financiële mogelijkheden. Die mogelijkheden lopen sterk uiteen. Een belemmering om bij deze activiteiten voor dans te kiezen is dat dans wordt gezien als een te abstracte kunstvorm voor kinderen en jongeren. Een voorwaarde voor samenwerking met scholen is dat docenten of schoolleiding enthousiast zijn voor dans. Wanneer het lukt om een intermediair met belangstelling voor dans op te sporen en te informeren, blijkt daadwerkelijke deelname nog stuk te kunnen lopen op beperkingen door lesroosters, schoolvakanties en de planning van overige activiteiten van de school, door gebrek aan financiële middelen wanneer er een financiële bijdrage van de scholen werd gevraagd of door gebrek aan motivatie bij de andere docenten.

Organisatorische obstakels doen zich vooral voor binnen het voortgezet onderwijs. Daar is het problematisch om activiteiten op het gebied van dans aan te laten sluiten of te integreren in het onderwijs van de verschillende vakken. Ook is het binnen dit onderwijstype moeilijker om grootschalige groepsbezoeken aan dans of centrale lessen voor meerdere klassen te organiseren. Binnen Dans op Drift zijn dan ook veel meer leerlingen uit het basisonderwijs bereikt (14.453 leerlingen) dan leerlingen uit het voortgezet onderwijs (1.139 leerlingen).

De inhoud van de Dans op Drift-activiteiten voor scholen varieerde sterk per stad. Ook de respons op het aanbod aan scholen liep sterk uiteen. In de steden waar al enige traditie was opgebouwd met het organiseren van kunstconfrontaties voor scholen, kon gebruik worden gemaakt van bestaande netwerken en kanalen die de plaatselijke of regionale steunpunten voor kunstzinnige vorming hadden opgebouwd. Dit was bijvoorbeeld het geval in Vlaardingen en Dordrecht. In Zoetermeer, Gouda en Zwijndrecht werd samengewerkt met consultants van de SSKV. In de overige steden dienden de theaters zelf contacten te leggen. Het enthousiasmeren van scholen vereiste soms grote inspanningen. Een persoonlijke benadering blijkt erg belangrijk. In Papendrecht werden de scholen die niet reageerden op een schriftelijke

aanbieding consequent nagebeld, wat de afname aanmerkelijk bevorderde. Wanneer de scholen over de streep waren getrokken, waren ze doorgaans zeer enthousiast over de hun aangeboden activiteiten. Het enthousiasme en de inzet van degenen die de activiteiten verzorgden en de hoge kwaliteit van de voorstellingen die in het kader van educatieve projecten werden bezocht, zullen hier zeker toe hebben bijgedragen.

ENTHOUSIASTE SCHOLEN

In het voorbereidingsjaar van het grote project in Gouda werden een voorlichtingsevond georganiseerd voor docenten uit het basis- en voortgezet onderwijs, gekoppeld aan een dansvoorstelling. Er waren vijftig basisscholen benaderd, waarvan er tien vertegenwoordigd waren op deze avond. Al deze tien scholen wilden graag meedoen aan het geplande project voor basisscholen, maar voor twee scholen vormde de eigen bijdrage van f 5,- per leerling een bezwaar. De uiteindelijke respons van acht scholen was groter dan verwacht. Het aantal introductielessen moest verdubbeld worden en er werd een tweede schoolvoorstelling ingelast. In het jaar daarna werd de basisscholen een vergelijkbaar project aangeboden. De scholen die het vorige seizoen hadden meegedaan, tekenden weer in en er kwamen nog andere scholen bij. Dit had zelfs een overintekening tot gevolg: niet alle aanvragen konden worden gehonoreerd. Ed van Kester, stafmedewerker marketing van de Goudse Schouwburg: "Regelmatig kom ik bij voorstellingen in onze schouwburg de contactpersonen tegen van scholen die hebben meegedaan aan het Dans op Drift-project. Die gaan er voor, vinden dergelijke projecten belangrijk voor hun leerlingen en vragen wanneer we weer iets dergelijks organiseren. De contacten zijn dus gelegd, er zijn voldoende mogelijkheden voor uitbouw, want men is enthousiast genoeg. Maar helaas beschikken we niet over de middelen (tijd en geld) om in te spelen op deze mogelijkheden. Eigenlijk zouden we een educatief medewerker in dienst moeten hebben voor het ontwikkelen van dit soort activiteiten. De wil is er wel bij ons theater, maar we hebben het te druk met de lopende zaken om te kunnen investeren in educatieve projecten."

samenwerking met de amateursector

In vrijwel alle participerende steden zijn samenwerkingsprojecten tussen professionele en amateurdancers georganiseerd. Uit de beschrijving van deze projecten in het vorige hoofdstuk kwam reeds naar voren hoe succesvol deze onderdelen waren. Wel blijkt hier organisatorisch meer aan vast te zitten dan men had ingeschat. Er moesten contacten gelegd en onderhouden worden met de deelnemende dansscholen; de voorbereidende lessen en repetities dienden ingeroosterd te worden; decor, kostuums en attributen moesten geregeld worden; de techniek (geluid en belichting) moest worden voorbereid, etc.

Het succes van deze amateurproducties is veelal te danken aan de tomeloze inzet van één of meerdere betrokkenen. Vanuit alle participerende partijen (theaters, dansgezelschappen, vertegenwoordigers van gemeentelijke cultuurafdelingen en met name de ballet- en dansscholen en de amateurdancers) wordt over het algemeen met veel plezier en voldoening op deze projecten teruggekeken. Met name de participerende amateurdancers waren zeer enthousiast over de gelegenheid die werd geboden om in een professionele setting op te treden, onder leiding van (en soms met) professionele dansers.

Een ander type project waarbinnen werd samengewerkt met de amateursector waren de workshops voor docenten van dans- en balletscholen. Alhoewel de deelnemers hieraan enthousiast waren, bleek dit minder succesvol. Ondanks intensieve werving was de respons laag. Dit zou te maken hebben met een zekere schroom van de potentiële deelnemers ten opzichte van elkaar en het publiek. De workshops waren openbaar en veel docenten zijn niet (meer) gewend om zelf op te treden en zijn daarom onzeker. Bovendien zijn ze in zekere zin concurrenten van elkaar. Omdat de kosten niet in verhouding stonden tegenover de baten zijn deze projecten na Zwijndrecht en Vlaardingen niet meer herhaald.

samenwerking met sociaal-culturele- en kunstinstellingen

In de voorbereiding van Dans op Drift werd in iedere deelnemende stad in een vroeg stadium een werkgroep opgericht. Hierin zaten vertegenwoordigers van: het theater, het gastgezelschap, de plaatselijke dansscholen, het regionale en/of lokale steunpunt voor kunstzinnige vorming, de gemeentelijke dienst die verantwoordelijk is voor het kunst- en cultuurbeleid en de Culturele Raad Zuid-Holland. Met overige (sociaal-culturele- en kunst)instellingen werd meer op ad-hoc basis samengewerkt. Dit gebeurde vooral op het gebied van publiekswerving, maar er zijn ook activiteiten ontwikkeld als cursussen, lezingen, tentoonstellingen en dansdemonstraties met of vóór deze instellingen.

In Zwijndrecht en Vlaardingen werden alle sociaal-culturele instellingen aangeschreven met het aanbod om van Dans op Drift-gelden voor derden gebruik te maken door zelf activiteiten rond dans te organiseren. Dit leverde te weinig respons op om daar in de volgende steden mee door te gaan. Samenwerking met sociaal-culturele- en kunstinstellingen kwam daarna tot stand als gevolg van contacten die rond een specifieke activiteit werden gelegd. Deze samenwerking verliep soms moeizaam. Het motiveren van deze instellingen voor activiteiten rond dans vroeg de nodige investeringen en de daadwerkelijke uitvoering van de ontwikkelde activiteiten vroegen ook veel aandacht. Het is moeilijk greep te houden op een project wanneer er steeds meer instellingen bij betrokken zijn. Te meer omdat de activiteiten veel werkzaamheden met zich meebrachten waar de organisaties niet op waren berekend. Veel zaken moesten tussendoor en ad-hoc geregeld worden en vaak was niet duidelijk wie verantwoordelijk was binnen de deelnemende organisaties. Wanneer dit wél duidelijk was, waren deze figuren vaak moeilijk bereikbaar.

Ondanks organisatorisch perikelen is er een aantal zeer geslaagde projecten gerealiseerd in samenwerking met sociaal-culturele- en/of kunstinstellingen, waardoor meer is aandacht en interesse is gecreëerd voor moderne dans binnen deze instellingen. In Zoetermeer is geconstateerd dat de samenwerking tussen de diverse instellingen een bijdrage heeft geleverd aan het voorheen nogal versnipperde culturele klimaat.

SAMENWERKING MET V & D

Om publiek te bereiken dat zelden of nooit in eenraking komt met kunst - in welke vorm den ook - vroeg de directeur van de Stedsgehoorzaal in Vlaardingen, Marten Putmen, de plaatselijke vestiging van V & D een etege beschikbaar te stellen voor een tentoonstelling. Vervolgens mobiliseerde hij het gehele Vlaardingse kunst- en cultuurcircuit om een bijdrage te leveren aan deze expositie. Met behulp van twee Vlaardingse kunstenaars werd een opzet uitgewerkt, waarbij de helft van de beschikbare ruimte werd ingevuld door een vaste tentoonstelling die bestond uit kijkdozen waarin een beeld werd gegeven van de plaatselijke kunstinstellingen. De andere helft van de expositieruimte werd benut voor de wisseltentoonstellingen 'Eigentijds Theater' en 'Mens in Beweging'. Daarnaast was er een kinderhoek, weer een fotoproject voor besisschoolleerlingen werd gerealiseerd. Op koopavonden en de zaterdagdagen werden dansdemonstraties door de plaatselijke dansschool en voorstellingen door de Rotterdamse Dansacademie georganiseerd. De samenwerking met V & D was Marten Putmen erg tegengevallen: "Eigenlijk hebben ze zich een alle toezeggingen onttrokken; daardoor heeft dit onderdeel ons veel geld gekost". Met dit project zijn naar schatting 3400 mensen bereikt.

samenwerking met de plaatselijke middenstand

In Zwijndrecht en Vlaardingen is samengewerkt met plaatselijke winkeliers, waardoor ruimte en middelen beschikbaar kwamen om dans onder de aandacht van het winkelende publiek te brengen. Bij deze samenwerking gold in nog sterkere mate dan reeds bij de samenwerking met sociaal-culturele- en kunstinstellingen is

geconstateerd, dat dit complex was en moeizaam verliep. Omdat deze samenwerking te grote investeringen vroeg en bovendien uit enquêtes bleek dat de activiteiten voor winkelend publiek geen extra kaartverkoop opleverde voor de dansvoorstellingen, is in de steden die na Zwijndrecht en Vlaardingen grote projecten organiseerden veel minder ingezet op samenwerking met de middenstand.

5.2. Niet-lokale samenwerkingsvormen

Niet-lokale samenwerkingsvormen zijn te onderscheiden in:

- samenwerking tussen de participerende theaters,
- samenwerking tussen de participerende theaters en de dansgezelschappen,
- samenwerking met dansvakscholen,
- samenwerking met andere kunstvakopleidingen,
- samenwerking met de Culturele Raad Zuid-Holland.

samenwerking tussen de participerende theaters

Centrale participanten binnen het Dans op Drift-project zijn de acht Zuidhollandse podia die in iedere stad het middelpunt van de activiteiten vormden. De Culturele Raad Zuid-Holland stimuleerde deze theaters om binnen Dans op Drift zo veel mogelijk met elkaar samen te werken. Op deze manier kom men profiteren van elkaars ervaringen en kon worden bespaard op promotiekosten. Deze samenwerking is echter niet goed uit de verf gekomen. Alleen op de speciale Dans op Drift-vergaderingen van schouwburgdirecteuren zijn ervaringen uitgewisseld, maar van een gerichte uitwisseling van methodieken, draaiboeken of strategieën was geen sprake. Naast het gemeenschappelijk gebruik van het Dans op Drift-logo en -t-shirts is er geen gezamenlijke promotie gerealiseerd. Kennelijk is de behoefte om zich van elkaar te onderscheiden binnen de theaterwereld groter dan de drang tot samenwerking. Onderbezetting in de theaters heeft ook een rol gespeeld bij het niet tot stand komen van onderlinge samenwerking.

GEMISTE SAMENWERKINGSKANSEN

Tijdens het pilotproject in Zwijndrecht is geld en energie geïnvesteerd in het maken van een videofilm over de totstandkoming van een choreografie van Djazzex. De bedoeling was dat deze film zou worden gebruikt in de andere theaters, wanneer Djazzex daar speelde. Dit is echter niet gebeurd. In plaats daarvan produceerden drie andere theaters een eigen videofilm. In Vlaardingen werd een (vrij kostbare) spandoek gemaakt, met de intentie dat de andere Dans op Drift-theaters die zouden overnemen. Deze spandoek is echter slechts in twee andere plaatsen overgenomen.

samenwerking tussen de participerende theaters en de dansgezelschappen

Gebrek aan inzicht in elkaars bedrijf kan problemen opleveren tussen theaters en gezelschappen. Voorbeelden hiervan zijn: plotselinge annuleringen of datum- en programmawijzigingen, slecht verkrijgbaar publiciteitsmateriaal, het niet nakomen van afspraken en gebrek aan inzicht in technische voorwaarden. Ook de bemiddeling van impresariaten en de wisseling van zakelijk leiders bemoeilijken de communicatie. Om hier verbetering in te brengen is de samenwerking tussen theaters en dansgezelschappen op verschillende manieren gestimuleerd. Binnen Dans op Drift droegen de 'gastgezelschappen' (als producenten) en de theaters (als bemiddelaars) gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor de inhoud van het aanbod en de publiekswerving.

Doordat de gezelschappen betrokken raakten bij inleidingen en nabesprekingen, werden de dansproducenten zich meer bewust van de inspanningen van de bemiddelaars ten behoeve van publieksopbouw en publieksbinding. Ook hun eigen verantwoordelijkheid hierbij werd hierdoor duidelijker. In Papendrecht werden de persberichten van de dansgezelschappen door een docent Nederlands bijgesteld, waardoor de dansproducenten werden geconfronteerd met de abstractheid van hun boodschap en de geringe wervende kracht die daar van uit gaat.

Intensieve samenwerking tussen gezelschappen en theaters kwam tot stand binnen de organisatie van de produkties met amateurdansers. De dansers waren soms ontevreden over de facilitaire ondersteuning vanuit het theater. Ze dienden zich niet alleen vrij te maken voor de voorbereiding en begeleiding van de repetities, die veelal ver van hun standplaats plaatsvonden. Ze moesten ook veel energie steken in het controleren van lichtplannen en het geluid en droegen naar hun gevoel weleens een te grote verantwoordelijkheid voor de coördinatie hiervan. Hiervoor is moeilijk tijd vrij te maken door het drukke voorstellings- en repetitieschema van de gezelschappen. De theaters werden door de intensieve samenwerking rond de projecten met amateurdansers geconfronteerd met de grote inzet en gedrevenheid van de dansers. In de participerende theaters lijkt dan ook meer waardering te zijn ontstaan voor moderne dans onder de medewerkers.

REACTIES VAN DANSVAKOPLEIDINGEN

Daniëlle Mol (Rotterdamsa Dansacademie): "Dans op Drift in Vlaardingen was een perfect project voor ons om aan mee te werken. Het is goed voor de opleiding, het biedt een toetsing aan het werkvald, is een voorbereiding op de praktijk en goed voor het maatschappelijk bewustzijn van onze studenten. Het is goed mogelijk de lessen nog meer te verdiepen, dat wil zeggen: ze wat structureler in te bedden in het schoolprogramma." Ciska van Dijk (toen nog werkzaam bij de Havo voor Muziek & Dans): "Zo'n toetje met de voorstelling Dansloopbaan is fantastisch. De muziek- en dansafdaling warkten nauw samen. De organisatie kost je tien jaar van ja leven, maar het was zo leuk dat je er de volgende keer weer even enthousiast aan begint."

samenwerking met dansvakscholen

De samenwerking met studenten van dansvakopleidingen diende meerdere doelen. Ten eerste kon hierdoor tegen relatief geringe kosten lessen of voorstellingen worden gerealiseerd door enthousiaste deskundigen. Ten tweede kregen de deelnemende studenten de mogelijkheid om praktijkervaring op te doen. Ten derde legden de studenten contacten met theaterprogrammeurs, waar ze in de toekomst profijt van kunnen hebben. Een goed voorbeeld van een samenwerkingsvorm waarbij deze doelen werden gerealiseerd was het project in Vlaardingen waaraan de Rotterdamse Dansacademie en de Havo voor Muziek & Dans aan meewerkten. In totaal waren er zo'n dertig studenten die lessen en voorstellingen uitvoerden. Alhoewel de organisatie daarvan soms zeer chaotisch verliep, gaf deze academie na afloop aan graag een structurele partner te willen worden binnen Dans op Drift. Door omstandigheden als een reorganisatie op deze school en het niet parallel lopen van stageperiodes en Dans op Drift-projecten is deze structurele samenwerking echter niet gerealiseerd.

samenwerking met andere kunstvakopleidingen

Activiteiten in samenwerking met studenten van kunstvakopleidingen beoogden meer interesse voor moderne dans onder deze studenten en een beter inzicht in de mogelijkheden die multidisciplinaire activiteiten rond dans bieden. De samenwerking met kunstvakopleidingen verliep zeer wisselend. De eerste samenwerking op dit gebied kwam tot stand in het pilotproject in Zwijndrecht bij de decor- en ontwerp-wedstrijd voor studenten van de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten (KABK). Hierbij werden de deelnemers uitstekend begeleid door hun docenten. De volgende ervaring op dit gebied tijdens Kunstavontuur in Vlaardingen, waarbinnen drie korte voorstellingen werden ontwikkeld, was geheel anders. Daar was sprake van onvoldoende kwaliteitstoetsing doordat de deelnemende opleidingen (naast de Rotterdamse Dansacademie waren dit de KABK en het Koninklijke Conservatorium) de begeleiding van hun studenten onvoldoende voor hun rekening namen. Het contact met de opleidingen verliep moeizaam omdat er geen vaste coördinator was op de opleidingen. Het bleek dat dit type activiteiten voor het einde van een schooljaar moeten worden gepland, omdat het anders twee schooljaren beslaat en er meer dan één contactdocent bij betrokken moet zijn. Omdat dit onderdeel op deze wijze geen bijdrage leverde aan het bereiken van de doelstellingen, kreeg dit soort projecten geen prioriteit meer.

samenwerking met de Culturele Raad Zuid-Holland

Uit de evaluaties van de participerende instellingen blijkt dat bij het veelomvattend project Dans op Drift een koepelorganisatie als de Culturele Raad Zuid-Holland als aanjager onontbeerlijk is. Alhoewel door diverse betrokkenen wordt gewaarschuwd dat de Raad er voor dient te waken dat het niet de plaatselijke verantwoordelijkheid overneemt, wordt tevens onderkend dat de activiteiten in duigen zouden zijn gevallen als de Raad de coördinatie hiervan niet op zich had genomen. Veel activiteiten zouden zonder (financiële en inhoudelijke) ondersteuning van de provincie nooit zijn gerealiseerd. De betrokkenheid van de Raad zorgde voor een verbreding van de programmering en de netwerken van de theaters.

Het grote project in Alphen aan de Rijn kon aansluiten op een ander project van de Raad, de Kunstestafette. Met de Kunstestafette wordt door middel van activiteiten rond beeldende kunst het unieke en karakteristieke van Zuidhollandse steden benadrukt en plaatselijke bevolking op allerlei manieren geconfronteerd met beeldende kunst. Hierdoor kreeg het grote project in Alphen een sterk multidisciplinair accent. In Gouda en Dordrecht sloten sommige Dans op Drift activiteiten aan op het mede door de Raad uitgevoerde Zuidhollandse Cultuurstedenproject van de provincie Zuid-Holland. De Goudse Schouwburg vulde Cultuurstadactiviteiten in met dans. In Dordrecht werden grootschalige Dans op Drift-activiteiten mogelijk door Cultuurstadgeld. Aansluiting op andere provinciale projecten leverde niet alleen inhoudelijke meerwaarde en extra financiële steun op, maar zorgde ook voor extra publiciteit.

We hebben al geconstateerd dat uitwisseling van ervaringen tussen theaters moeizaam verliep, de Raad nam hierdoor een sleutelpositie in. Door middel van nieuwsbrieven en verslagen probeerde de Raad de deskundigheid binnen de Dans op Drift-theaters te bevorderen en werd de mogelijkheid geboden om lering te trekken uit elders gemaakt fouten. Alhoewel niet duidelijk is in hoeverre men hiervan heeft geprofiteerd, komt uit de afsluitende vergadering met schouwburgdirecteuren naar voren dat de praktische ondersteuning van de Raad op prijs is gesteld. Met name de aangedragen kennis, informatie, voorbeelden, methodieken en de promotionele bijdragen.

6. SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Het dansstimuleringsproject Dans op Drift bestond uit lokale deelprojecten die in acht verschillende steden plaatsvonden en onderdeel uit maakten van een vijfjarige grootschalige structuur. Een deelproject besloeg in principe drie seizoenen:

voorbereiding: in dit seizoen zijn de activiteiten gericht op netwerkontwikkeling en publieksopbouw.

grote project: in dit seizoen vinden extra activiteiten plaats rond een dansgezelschap in een afgebakende periode.

follow-up: in dit seizoen zijn er vervolgactiviteiten, gericht op het vasthouden van het in de vorige seizoenen geworven publiek.

De doelstellingen van Dans op Drift zijn:

1. Meer publiek bij moderne dans. Te weten 25%: bestaande uit 5% 'bestaand publiek' dat vaker dansvoorstellingen bezoekt en 20% 'nieuw publiek'. Van dit nieuwe publiek wordt 10% na het project een regelmatige bezoeker van moderne dans.
2. Meer aandacht voor moderne dans in al zijn verschijningsvormen.
3. Meer samenwerking op lokaal niveau.
4. Meer samenwerking op gebied van dans tussen Zuidhollandse podia en tussen de dansgezelschappen en de participerende podia.

Tabel 4: bereik Dans op Drift-activiteiten	RECEPTIEF	PRODUKTIEF	REFLECTIEF
dansvoorstellingen <u>in theater</u>	7.896		
<u>openlucht</u> voorstellingen	8.750		
participatie <u>amateur</u> dansers in voorstellingen		487	
participatie muzikanten, koorleden en figuranten		110	
educatieve projecten voor het <u>basis</u> onderwijs	6.911	1.705	5.837
educatieve projecten voor het <u>voortgezet</u> onderwijs	394	65	680
voor- en nabeschouwingen bij voorstellingen			2.740*
speciale lezingen			920
openbare lessen/repetities			438
cursussen			45
voorlichtingsbijeenkomst t.b.v. lokale circuit			152
multidisciplinaire activiteiten		142	
workshop voor basisschooldocenten		15	
workshops dans		35	
massaal instuderen van stedelijke dans		ca. 500	
toeschouwers 'open activiteiten'	ca. 10.000		
bezoekers diverse exposities	**		
TOTAAL	ca. 33.950	ca. 3.060	ca. 10.810

receptief: bezoek aan voorstellingen of tentoonstellingen

productief: deelname aan cursussen of workshops waar wordt gewerkt met kunstzinnige middelen en/of technieken op niet professionele basis (ook deelname aan een podiumkunstuitlevering van amateur-kunstenaars valt hieronder)

reflectief: deelname aan activiteiten die beschouwend van aard zijn, als: als lezingen, voor- en nabeschouwingen, discussies en openbare repetities

* : dit aantal is niet volledig, omdat een deel van de voor- en nabeschouwingen nog niet hadden plaatsgevonden op het moment van meting

** : bereik niet geteld en niet te schatten

6.1. Het publieksbereik

Het publieksbereik is zichtbaar gemaakt aan de hand van kwantitatieve gegevens die in Tabel 4 zijn samengevat. Er zijn in totaal zo'n 50.000 mensen bereikt. Het grootste deel hiervan (circa 34.000 = 68%) bezocht een dansvoorstelling: in een theater (individueel of in schoolverband) of in de openlucht. Met de openluchtvoorstellingen zijn circa 850 meer individuele bezoeken geteld dan bij de voorstellingen in theaters. Met moderne dans is in zes van de acht participerende theaters minstens twee keer zo veel publiek bereikt tijdens Dans op Drift dan in de voorafgaande periode. De toename varieert sterk per stad: van 28% tot 253%. Als het bereik van openluchtvoorstellingen wordt meegerekend, varieert de publiekstoe name van 143% tot 1002%.

Uit onderzoek onder Dans op Drift-publieken blijkt dat er een breed publiek is aangetrokken: alleen mannen en 55-plussers lijken ondervertegenwoordigd. De voorstellingen werden positief beoordeeld, ook door het onervaren publiek. Eén kwart tot één derde van de onderzochte publieken bezocht voor de eerste keer moderne dans. Eén kwart tot de helft van dit nieuwe publiek nam zich voor om in de toekomst weer naar moderne dans te gaan. Het is echter niet duidelijk in hoeverre dit voornemen wordt gerealiseerd. We kunnen daarom niet achterhalen in hoeverre Dans op Drift heeft geleid tot frequenter bezoek van reeds in moderne dans geïnteresseerden en hoeveel nieuw publiek is gewonnen voor moderne dans.

Door de trends in publieksbereik van moderne dansvoorstellingen in de participerende theaters¹² te analyseren, is nagegaan in hoeverre de publieksaanwas is vastgehouden. Het blijkt dat bij vier theaters (de Stadsgehoorzaal in Vlaardingen, Theater De Willem in Papendrecht, Het Parktheater in Alphen aan de Rijn en Sociaal-Cultureel Centrum De Stoep in Spijkenisse) het publieksbereik na Dans op Drift weer op het oude niveau is. Voor de overige drie theaters (De Goudse Schouwburg, het Stadstheater in Zoetermeer en Schouwburg Kunstmin in Dordrecht) is niet aan te geven in hoeverre de publieksaanwas ten opzichte van de periode voorafgaand aan Dans op Drift beklijft, omdat het seizoen waarin de follow-up of het grote project plaatsvond op het moment van meting nog niet was afgelopen.

De ontwikkelingen in publieksbereik met dansvoorstellingen binnen Sociaal Cultureel Centrum De Stoep en de Goudse Schouwburg zijn nader onder de loep genomen en ter controle afgezet tegen qua omvang vergelijkbare theaters (Schouwburg De Kring in Roosendaal en Theater De Kom in Nieuwegein). De sterk stijgende trend die in de Goudse Schouwburg wordt geconstateerd, doet zich niet voor in het controletheater. De lichte stijging in publieksbereik in De Stoep wijkt nauwelijks af van de trend in het controletheater. Het aanbod van meer complexe dansvoorstellingen en jeugd- en familievoorstellingen is in de beide Dans op Drift-theaters meer toegenomen dan in de controletheaters. Daardoor wordt in beide theaters relatief meer publiek getrokken met dit type aanbod. De Goudse Schouwburg is overigens ook meer publiek gaan trekken met klassiek repertoire, terwijl het aanbod daarvan niet noemenswaardig is toegenomen. Het zou kunnen dat Dans op Drift ook heeft geleid tot meer interesse voor deze dansvorm.

De doelstelling om minstens 25% meer publiek te bereiken is ruimschoots gehaald. Op basis van de beschikbare gegevens kan echter geen beklijving van de bereikte publiekstoe name worden aangetoond. Dans op Drift lijkt in ieder geval een bijdrage te hebben geleverd aan een groter publieksbereik van het meer complex repertoire en de jeugd- en familievoorstellingen.

¹² Eén theater (Theater De Uitstek in Zwijndrecht) is in deze analyse buiten beschouwing gebleven omdat de benodigde gegevens niet konden worden aangeleverd.

6.2. Meer aandacht voor moderne dans

Om mensen die niet of nauwelijks met dans in aanraking komen, te interesseren voor moderne dans is een scala aan activiteiten ontwikkeld. In de eerste plaats was er grote aandacht voor de promotie van de Dans op Drift-activiteiten. Hierbij bleek mond-tot-mondreclame zeer effectief. Dit werd in sommige gevallen gegeneerd door deelname van amateurdansers. Informatieverspreiding via ballet- en dansscholen en de regionale bladen waren ook belangrijk. Aandacht in de regionale bladen werd vooral gegeneerd wanneer er een concentratie van activiteiten plaatsvond in een korte periode.

Dans op Drift realiseerde, naast extra aanbod van moderne dansvoorstellingen, een pluriform aanbod van op deze voorstellingen aansluitende activiteiten. Er waren: educatieve projecten voor het basis- en voortgezet onderwijs, voor- en nabeschouwingen en lezingen, openbare repetities, cursussen (soms alleen over dans, soms multidisciplinair), voorlichtingsbijeenkomsten, dansworkshops (onder andere voor amateurdansers, dansdocenten en docenten uit het basisonderwijs), allerlei 'open activiteiten' in of rond de participerende theaters als een talkshow, dansdemonstraties, videovertoningen en tentoonstellingen. Hiermee werden doelgroepen bereikt, die doorgaans niet in het theater komen en niet of nauwelijks met moderne dans in aanraking komen. Zoals: kinderen en jongeren, ouderen, allochtonen, amateurdansers, (amateur)kunstenaars en studenten van kunstvakopleidingen. Tabel 4 biedt een overzicht van het bereik van deze activiteiten. Ruim 3.000 mensen namen actief deel binnen een dansproductie of via workshops. Ruim 10.000 mensen bezochten reflectieve activiteiten, waarvan 60% in schoolverband (vooral vanuit het basisonderwijs). Het bereik van de diverse tentoonstellingen en videofilms kon niet in kaart worden gebracht, maar hiermee zijn ook enkele duizenden mensen bereikt.

Dans op Drift heeft in ieder geval geleid tot een grotere aandacht voor moderne dans binnen het amateurcircuit en in de regionale media. Door de zeer uiteenlopende activiteiten (receptief, productief en reflectief, soms multidisciplinair en zowel binnenschools als buitenschools) zijn zeer verschillende doelgroepen - veelal voor het eerst - met moderne dans in aanraking gebracht.

6.3. Samenwerking op lokaal niveau

In de opstartfase van Dans op Drift werd in iedere deelnemende stad een werkgroep opgericht waarin het theater, lokale en regionale dans- en balletscholen, steunpunten voor kunstzinnige vorming, gemeentelijke diensten en de Culturele Raad Zuid-Holland vertegenwoordigd waren. Daarnaast werd er op ad-hoc basis samengewerkt met diverse sociaal-culturele instellingen en onderwijsinstellingen.

De samenwerking met scholen varieerde sterk per stad. Soms kon men gebruik maken van reeds ontwikkelde netwerken, terwijl dit in andere steden van de grond af opgebouwd diende te worden. In het laatste geval vroeg het enthousiasmeren van de schoolleiding een grote investering. Uiteindelijk zijn er grote groepen scholieren bereikt met Dans op Drift, met name basisschoolleerlingen. De deelname vanuit het voortgezet onderwijs liep nogal eens stuk op organisatorische obstakels. De scholen waarmee is samengewerkt reageerden over het algemeen zeer positief: men wilde graag meedoen aan een vervolg.

In de eerste twee steden waar Dans op Drift plaatsvond, werden alle sociaal-culturele instellingen aangeschreven om mee te werken. Dit leverde echter weinig respons op, zodat daarna alleen is samengewerkt met dit type instellingen rond

concrete initiatieven vanuit de werkgroep. Door de samenwerking tussen diverse instellingen binnen Dans op Drift, zijn diverse lokale netwerken ontwikkeld. Het bleek niet eenvoudig om greep te houden op projecten waaraan meerdere instellingen meewerkten. Met name de samenwerking met de lokale middenstand verliep zeer moeizaam. De samenwerking met dans- en balletscholen was het meest succesvol: hieruit kwamen bijzondere projecten voort. Zowel de begeleidende professionele dansers als de deelnemende amateurdansers blijken met veel plezier op deze projecten terug te kijken. Zoals veelal bij dit soort projecten het geval is, hing de voortgang en het succes vaak af van de geestdrift en inzet van één of meerdere voortrekkers. De samenwerking met dansvakscholen verliep soms chaotisch, maar bleek zeer vruchtbaar. De studenten konden praktijkervaring opdoen en er konden relatief goedkoop kwalitatief hoogstaande educatieve projecten worden ontwikkeld. Ondanks de positieve ervaringen, is deze samenwerking uiteindelijk niet gecontinueerd na de eerste jaren als gevolg van reorganisaties binnen de opleidingen. Ook de projecten waar andere kunstvakopleidingen aan deelnamen, zijn na een tweetal projecten niet herhaald, omdat dit een te grote tijdsinvestering vroeg.

De ervaringen tijdens de eerste 'grote projecten' hebben geleid tot prioriteitenstelling. Bij de lokale samenwerking werd het accent gelegd op de samenwerking met onderwijs en amateurkunst, waardoor in het vervolg veel minder werd geïnvesteerd in activiteiten met sociaal-culturele sector, kunstvakopleidingen en de lokale middenstand. Er is dus met name samengewerkt met de amateursector en het onderwijs. Er zijn netwerken ontstaan die zich in de toekomst zouden kunnen bezighouden met nieuwe projecten: rond dans of rond een andere kunstvorm.

6.4. Samenwerking op bovenlokaal niveau

Een structurele samenwerking tussen de deelnemende theaters is niet echt van de grond gekomen. Wel is er intensief contact geweest tussen theaters en dansgezelschappen. Dit heeft in ieder geval geleid tot een beter begrip en waardering voor elkaars bedrijfsvoering. Beide instellingen konden kennis en ervaringen opdoen die ook in andere contacten bruikbaar zijn. Daarnaast hebben gezelschappen en theaterleiding kunnen ervaren dat het regelmatig programmeren van één bepaald gezelschap tot publieksopbouw leidt. Uit een analyse van de publieksgegevens van de Goudse Schouwburg blijkt dat het publieksbereik van de twee 'gastgezelschappen' bij de 6e speelbeurt ruim tweeënhalf keer zo groot was als bij de eerste speelbeurt. Men is zich meer bewust geworden dat men niet kan volstaan met het programmeren of produceren van kwalitatief hoogstaande produkties, maar dat het onder de aandacht brengen van dit aanbod onder een breed publiek de nodige inspanningen vereist. Alhoewel men sceptisch is over de resultaten op de langere termijn, zijn veel betrokkenen toch verrast over het grote en brede bereik dat de diverse Dans op Drift-activiteiten hebben bewerkstelligd. Opvallend is dat vrijwel alle betrokkenen de van hun gevraagde bijdragen als een zeer zware belasting hebben ervaren. De resultaten van deze inspanningen maakten echter veel goed.

Producenten en bemiddelaars zijn zich meer bewust geworden dat men niet kan volstaan met het produceren of programmeren van kwalitatief hoogstaande produkties. Niet alleen hebben ze kunnen ervaren dat het opbouwen van een band met een gezelschap van belang is, maar ook dat het promoten van dansaanbod onder een breed publiek en het toegankelijk maken van dit aanbod door middel van reflectieve activiteiten een noodzakelijk voorwaarde is voor een groter publieksbereik.

6.5. Conclusies

mentaliteitsverandering

Met Dans op Drift is een extra aanbod van kwalitatief hoogstaande moderne dansvoorstellingen gerealiseerd in de acht deelnemende gemeenten. Door promotie en extra activiteiten rond deze voorstellingen voor uiteenlopende doelgroepen, is een omvangrijk en breed publiek bereikt met deze relatief onbekende kunstvorm. Een belangrijk resultaat van Dans op Drift is dat zowel de theaters als de dansgezelschappen meer oog hebben gekregen voor de noodzaak om aan publieksopbouw te werken. Men is zich bewust geworden dat moderne dans niet elitair hoeft te zijn: dat met extra inspanningen een groot en breed publiek bereikt kan worden voor deze kunstvorm.

Naast deze mentaliteitsverandering binnen theaters en dansgezelschappen heeft Dans op Drift ook bijgedragen aan veranderingen buiten deze instellingen. De medewerkers en achterban van participerende dans- en balletscholen, sociaal-culturele- en onderwijsinstellingen zijn meer open gaan staan voor moderne dans. De uiteenlopende instellingen die betrokken zijn geraakt bij Dans op Drift zullen in de toekomst eerder voor het organiseren van dansactiviteiten kiezen.

beklijving

De publieksaanwas tijdens Dans op Drift blijkt niet vastgehouden. Het blijvend interesseren van het met speciale acties bereikte publiek, vergt een voortdurende inspanning. Publieksopbouw kan niet met ad-hoc evenementen worden gerealiseerd, maar vraagt om een langere adem. In ieder geval zijn de mailingbestanden voor moderne dans aanzienlijk uitgebreid door het grote publieksbereik van Dans op Drift. Die kunnen worden gebruikt bij de werving voor publiek voor toekomstige dansactiviteiten.

Het blijkt dat extra activiteiten, zoals die binnen Dans op Drift zijn gerealiseerd, zonder ondersteuning van buitenaf moeilijk te organiseren zijn. Er vinden dan ook nauwelijks concrete vervolgactiviteiten plaats na Dans op Drift. Men wil wèl en ziet daar ook het belang van in, maar heeft te weinig ruimte (zowel financieel als qua tijd en menskracht) om vervolgactiviteiten te organiseren. Dit heeft onder andere te maken met de toenemende druk om eigen inkomsten te genereren, wat ten koste gaat van activiteiten die niet direct winst opleveren.

Het is raadzaam om bij de aanvang van een stimuleringsproject als Dans op Drift concrete afspraken te maken over vervolgactiviteiten na afloop van het project. Er zouden voorwaarden op dit vlak kunnen worden gesteld bij de subsidieverlening. Indien de lokale organisaties niet over de nodige middelen beschikken om voort te bouwen op de activiteiten - zoals momenteel het geval is - zal gezocht moeten worden naar mogelijkheden voor structurele ondersteuning vanuit de provincie.

de rol van een overkoepelende organisatie

Bij een veelomvattend stimuleringsproject als Dans op Drift lijkt de aanjaagfunctie van een overkoepelende organisatie onmisbaar. De betrokkenheid van de Raad zorgde voor een verbreding van de programmering en de netwerken van de theaters en bood inhoudelijke, coördinerende en promotionele ondersteuning.

Kennis- en informatie-overdracht via een koepelorganisatie is van belang voor het succes van een dergelijk stimuleringsproject. De Raad besteedde dan ook grote aandacht aan de informatie-overdracht tussen verschillende steden en theaters. In de schriftelijke evaluaties zijn veel praktische aanbevelingen opgenomen, die in dit rapport buiten beschouwing zijn gebleven. De informatie over methodieken, organisatiemiddelen en promotie is nu versnipperd over de nieuwsbrieven. Dit zou toegankelijk en toepasbaar gemaakt kunnen worden voor volgende projecten (binnen en buiten de provincie Zuid-Holland) door een puntsgewijze bundeling in draaiboeken, aandachtspuntenlijsten en programmaformules. Hiermee wordt voorkomen dat men telkens weer opnieuw het wiel uitvindt.

navolging

Buiten de plaatsen waar Dans op Drift actief was, is ook belangstelling voor de ontwikkelde werkwijze ontstaan. De schouwburgen in de noordelijke provincies (Groningen, Friesland en Drenthe) en dansgroep Reflex namen zich naar aanleiding van Dans op Drift voor om ook een dergelijk project te ontwikkelen. Dit ging echter niet door wegens gebrek aan subsidie. Ook andere dansgezelschappen en provinciale steunfuncties toonden belangstelling voor de werkwijze van Dans op Drift. Evenals bij de partijen die aan Dans op Drift deelnamen, beoordeelden deze instellingen de Dans op Drift-aanpak als innoverend en inspirerend. Alleen ziet men te weinig mogelijkheden om deze aanpak in te passen binnen de eigen activiteiten. Djazzex en Conny Janssen Danst ... hebben binnen een tournee in Hongarije voortgeborduurd op hun ervaringen tijdens Dans op Drift: daar hebben ze workshops gegeven aan (amateur-) ~~en~~ dansers.

effectmeting

Om de effecten van een stimuleringsproject te kunnen evalueren is het niet alleen noodzakelijk dat er vooraf toetsbare criteria worden gesteld. Er zullen tevens richtlijnen moeten worden opgesteld wat betreft de informatie die tijdens het project verzameld dient te worden om de gestelde doelen te kunnen toetsen. Het structureel bijhouden van bezoek- en deelnamecijfers is in ieder geval noodzakelijk. Bij de aanvang van een project moet worden vastgesteld hoe deze en andere essentiële gegevens worden verzameld, geregistreerd en geanalyseerd. Deze evaluatie-activiteiten zullen ingepland moeten worden en de kosten hiervoor zullen in de begroting moeten worden opgenomen.

Tot slot nog dit. Voor het meten van effecten van beleid ten behoeve van de verdere ontwikkeling van dit beleid, vormen kwantitatieve gegevens een belangrijke bron voor toetsing. We moeten echter voor ogen houden dat effecten van beleid, zeker wanneer dit kunst- en cultuurbeleid betreft, zich niet altijd laten kwantificeren. De impact van een kunstconfrontatie laat zich niet becijferen. Een bezoek aan een dansvoorstelling kan - zeker bij iemand die daar nog nooit mee in aanraking is gekomen - grote indruk maken en een lange doorwerking hebben. Deze effecten zijn moeilijk te achterhalen en laten zich nauwelijks meten, maar mogen daarom niet genegeerd worden. Door de beschrijvingen van diverse Dans op Drift-activiteiten en de evaluaties daarvan door deelnemers en organisatoren, weten we dat Dans op Drift voor een aantal meeslepende ervaringen heeft gezorgd.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: GERAADPLEEGDE BELEIDSSTUKKEN EN RAPPORTEN

Bolder, S. Dansstimuleringsprojecten in Zuid-Holland. Een onderzoek naar de werking van dit beleidsinstrument. Scriptie in het kader van de studie Theater-, Film- en Televisiewetenschap van de Rijksuniversiteit Utrecht. Utrecht, april 1993

Culturele Raad Zuid-Holland Verslag stimuleringsproject moderne dans in Zuid-Holland 1989/90 1990/91, 1991

Culturele Raad Zuid-Holland Projectplan Dans op Drift, 1992

Culturele Raad Zuid-Holland Dans op Drift Bulletin, oktober 1992

Culturele Raad Zuid-Holland Evaluatie van Dans op Drift, juli 1993

Culturele Raad Zuid-Holland Dans op Drift Nieuwsbrief, december 1993

Culturele Raad Zuid-Holland Dans op Drift Nieuwsbrief, april 1994

Culturele Raad Zuid-Holland Dans op Drift Nieuwsbrief, september 1994

Culturele Raad Zuid-Holland Dans op Drift Nieuwsbrief, maart 1995

Culturele Raad Zuid-Holland Projectenplan 1995, 1995

Motivaction, Directie Overleg Dansgezelschappen. Voorstellings- en bezoekerseizoen 1993/1994, Amsterdam, januari 1995

Ranshuysen, L. en H. Ganzeboom, Cultuureducatie en cultuurparticipatie. Opzet en effecten van de Kunstkijkuren en Muziekluisterlessen in het Amsterdams primair onderwijs, Rijswijk, Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, 1993.

Schrijnen- van Gastel, A. en J. van Straalen Dansbeleid gedecentraliseerd, 1983.

GERAADPLEEGDE SLEUTELFIGUREN

Connie Eggink Hoofd Podiumkunsten bij de Culturele Raad Zuid-Holland

aanwezig op Dans op Drift-vergadering d.d. 12-2-1996

Reggy Barra	Directeur Cultureel Centrum De Stoep (Spijkenisse)
Ron Wolters	Directeur Theater De Willem (Papendrecht)
Sándor Gorá	Directeur Stadsgehoorzaal (Vlaardingen)
Ronald Jansen	Directeur Parktheater (Alphen aan de Rijn)
Henk Loen	Directeur Rijswijkse Schouwburg (Rijswijk)
Nel Oskam	Directeur Goudse Schouwburg (Gouda)
Dick Wolf	Directeur Schouwburg Kunstmin (Dordrecht)
Henk Gerding	Directeur Stadstheater (Zoetermeer)

telefonisch interviews

Yvonne Beljaars	stafmedewerker Kunst -en Cultuur Noord Holland en inleider bij dansvoorstellingen
Glenn van der Hoff	artistiek leider Djazzex
Ed van Kester	stafmedewerker marketing Goudse Schouwburg

BIJLAGE 2: STANDAARDOVEREENKOMST TUSSEN CULTURELE RAAD ZUID-HOLLAND EN THEATER

fax 070 361 79 10

telefoon 070 362 49 61

datum - 10 juli 1995
onderwerp - overeenkomst Dans op Drift
ons kenmerk - 95.164/CE/MDMm
uw kenmerk -

Schouwburg Kunstmin Dordrecht
t.a.v. Lucia Claus
Postbus 1114
3300 BC DORDRECHT

couperusbuis Mauritskade 43
2514 HG Den Haag

Geachte Lucia Claus,

Hierbij bevestig ik het navolgende met U te zijn overeengekomen:

1. Schouwburg Kunstmin participeert in het project Dans op Drift, gedurende de seizoenen 1994/1995 en 1995/1996.
Het project bestaat uit een voortraject maart 1995, het grote project november 1995 en de follow up 1996/1997. De doelstellingen van het project worden bekend verondersteld en zullen worden nagestreefd.
2. De activiteiten zullen worden uitgevoerd conform de begroting zoals die in bijlage zijn vermeld. Deze bijlage is onlosmakelijk verbonden aan deze overeenkomst.
Wijzigingen dienen vooraf aan de Culturele Raad te worden gemeld.
3. In de publiciteitsuitingen zullen Provincie en Culturele Raad op de volgende wijze worden vermeld:
'Dans op Drift' is een samenwerkingsproject tussen Schouwburg Kunstmin, Nederlands Danstheater, Conny Janssen Danst en de Culturele Raad Zuid-Holland.
Subsidiënt: Provincie Zuid-Holland in het kader van het beleidsproject Culturele Vernieuwing.
Algemene Informatie: 070 - 3624961 (Culturele Raad Zuid-Holland).
terwijl ook het Dans op Drift logo zal worden gebruikt.
4. Schouwburg Kunstmin zal medewerking verlenen aan onderzoek en evaluatie t.b.v. de resultaten van het project.
5. Binnen een maand na afloop van voortraject, grote project en follow up zal Schouwburg Kunstmin een afrekening overleggen.
6. De Culturele Raad verstrekt Schouwburg Kunstmin op basis van de goedgekeurde begroting een voorschot van 80% en rekt na afloop van het project de overige 20% af.

Voor accoord getekend:
Schouwburg Kunstmin,

Culturele Raad Zuid-Holland,

BIJLAGE 3: OVERZICHT AANBOD EN BEREIK DANS OP DRIFT PER STAD
legenda

receptief: bezoek aan voorstellingen of tentoonstellingen.

productief: deelname aan cursussen of workshops waar wordt gewerkt met kunstzinnige middelen en/of technieken op niet professionele basis of deelname aan een podiumkunstuivoering

reflectief: deelname aan activiteiten die beschouwend van aard zijn, als: lezingen,

voor- en nabeschouwingen, discussies en openbare repetities

* : schatting door betrokken organisatoren

** : bereik niet geteld en niet te schatten

ZWIJNDRECHT

datum	lokatie	activiteit	receptief	productief	reflectief	bijzonderheden
februari '92	De Uitstek St. Basiseducatie Volwassenen Bibliotheek Basisschool Beatrix Kunstvakopleidingen	Djazzex (2 uitvoeringen) Demonstratie Volksdans Vertoning videofilm Expositie over dans Videovertoning en verwerkingslessen Wedstrijd decor- en kostuumontwerp	364	23	55	Geen respons van beeldend kunstenaars op ontwerpwedstrijd. Zes regionale dans- scholen, extra voor- stelling ingelast. Ook winkelend publiek aangetrokken.
					120	
					10	
	De Uitstek De Uitstek	Workshop dansdocenten ... vraagt Zwijsrecht ten dans	362	60	100	
					35	
Winkelcentrum	Dansuitvoeringen, -demon- straties en etalages	2000*				
De Uitstek De Uitstek De Uitstek	Talkshow Cursus Kijken naar dans Vertoning videofilm	**				
follow-up 1 seizoen 92/93	Theater De Uitstek	Cursus Kijken naar dans			10	Te weinig deelnemers om te continueren.
	Theater De Uitstek	Kalenderactie				
seizoen 93/94 follow-up 2	Theater De Uitstek Theater De Uitstek	Ansichtkaarten-actie Dansfilmavond	**		144	Relatief veel jongeren.
totaal bereik			2.726	93	464	

VLAARDINGEN

datum	lokatie	activiteit	receptief	productief	reflectief	bijzonderheden
groot project dansweek november '92	Stadsgehoorzaal	Conny Janssen Danst...	176			Veel leerlingen en docenten amateurscholen en dansvakopleidingen. Toegangsprijs f 15,- bleek drempel. Ook MLK- en MOK- scholen en instroomklas. Ouderen en kinderen. Winkelend publiek. Winkelend publiek.
	Stadsgehoorzaal	Janssen danst MET Vlaardingen	79	20		
	Balletscholen Basisscholen Stadsgehoorzaal Basisscholen	Lessen aan de Juffen zelf Vorbereidingsles Schoolvoorstelling Arena Combinatieles met senioren	400	6	400	
	Stadsgehoorzaal V & D	Arena/Dansloopbaan Dansloopbaan	124 1000*	60		
	Etalage V & D Stadsgehoorzaal	Exposities/demonstraties Kunstavontuur	2400* 60	30		
	Stadsgehoorzaal	Compositieles Ciel Werts			15	
	Stadsgehoorzaal	Compositieles Ciel Werts				
follow-up 1 seizoen 93/94	niet doorgestaan door personeelsgebrek					
totaal bereik			4.239	116	415	

PAPENDRECHT

datum	lokatie	activiteit	receptief	productief	reflektief	bijzonderheden
groot project dansweek maart 1993	8 ongebruikelijke lokaties Basisscholen Theater de Willem Theater de Willem Theater de Willem Theater de Willem	Sur Place o.l.v. Danskern	400	175	1000	balletscholen/ zangkoor/ ruiters. Groepen 6/7/8, bezoek facultatief. 38 amateur/ 2 profs.
		Vorbereidingsles Jeugdvoorstelling Fotowedstrijd Expositie fotowedstrijd Rotterdamse Dansacademie en Coupe d'Amour	515 1500* 110	40		
follow-up 1 seizoen 93/94	Theater De Willem Theater De Willem	Choreografie amateurdan- sers o.l.v. Adriaan Kans	0	0		Afgelast. CD geproduceerd, moest binnen i.v.m. slecht weer.
		Papendrecht round-about- dance met Opus One	600	300		
totaal bereik			3.125	515	1.000	

ALPHEN A/D RIJN

datum	lokatie	activiteit	receptief	productief	reflektief	bijzonderheden
voorbereiding deel 1 dansmaand januari '93	De Rotterdamse Dansgroep en Expressie '70 Parktheater Bibliotheek	Tekencursus rond dans		18		Interesse gekweekt voor dans vanuit andere discipline Wegens succes geprolongeerd
		Expositie tekencursus	1000*			
	Parktheater Filmhuis Basisscholen	Foto-expositie De Rotterdamse Dansgroep	1000*		100	Spaanse amateurdansers gaven demonstraties Groepen 6/7/8 met presentatie voor ouders
		Lezing Ruud Vermey Vertoning Carmen en Spaanse dansavond Educatieproject i.s.m. Unieke Zaken	200	120	70	
voorbereiding deel 2 dansmaand januari '94	Bibliotheek	Expositie Dans in Beeld	500*			30 Alphenaren leverden 100 voorwerpen, breed publieksbereik
	Bibliotheek Parktheater	Voorheen Jonge Heren 2e Lezing Ruud Vermey	80		200	
groot project juni 1994	Park Rijnstroom en Parktheater	Dans in het Park met aansluitend De Rotter- damse Dansgroep	650	100	40	40 VO-leerlingen bezochten repetitie. Aansluiting op Kunstestafette.
	Park Rijnstroom	Performances van profes- sionele en amateurdansers	120	20		
follow-up	Parktheater	voorbeschouwingen bij dansvoorstellingen			125	
	Parktheater	workshop Rotterdamse Dansgroep			150	
totaal bereik			3.620	270	615	

GOUDA

datum	lokatie	activiteit	receptief	productief	reflektief	bijzonderheden
voorbereiding seizoen 93/94	Informatie-avond	Informatie-avond met Krisztina de Chatel			49	Docenten onderwijs en dans- en balletscholen.
voorbereiding dansmaand mei '94	Goudse Schouwburg Goudse Schouwburg De Markt Workshopdorp Workshopdorp	Schoolvoorstelling Basis Onderwijs Dansend Hart Introdans Introdans Workshop videoclip Workshop Ellen Dijkstra	2000 657 0	0 15	2000	Leerlingen groep 8. 13% nieuw publiek Afgelast: slecht weer. Afgelast: gebrek aan belangstelling. Workshopdorp was onderdeel van Gouda Cultuurstad
groot project dansweek okt/nov '94	Goudse Schouwburg Goudse Schouwburg Basisscholen Goudse Schouwburg Goudse Schouwburg	Expositie Marlies Vonk Workshop docenten basisscholen Workshops Introdans Schoolvoorstelling Basis Onderwijs Introdans Inleiding Adriaan Luteijn Voortgezet Onderwijs Inleidingen Ton Wiggers	** 440 435	15 460	41 150	60% had nog nooit dans bezocht
	Goudse Schouwburg Goudse Schouwburg Goudse Schouwburg Goudse Schouwburg	Introdans Kom dans met mij o.l.v. Introdans Introdans	511 764	100		I.s.m. 3 Goudse balletscholen. Familievoorstelling.
groot project dansweek januari '96	Het Stadstheater Het Stadstheater Het Stadstheater Basisscholen Het Stadstheater Het Stadstheater	Opus One (familievoorstelling) Dans-Kans o.l.v. Djazzex Krisztina de Chatel met inleiding voorbereiding en verwerking Danspasta schoolvoorstelling Basis Onderwijs Danspasta Nederlands Danstheater met inleiding	758 414 166 440 601	60 440	60 160	I.s.m. 2 lokale balletscholen.
totaal bereik			7.186	1.090	2.460	

SPIJKENISSE

datum	lokatie	activiteit	receptief	productief	reflektief	bijzonderheden	
voorbereiding seizoen 92/93	Voortgezet Onderwijs	Danskern met lezing	62		62	3-4 HAVO/ VWO.	
	SKC De Stoep	Djazzex	79				
	SKC De Stoep	Danskern met lezing	38		38		
voorbereiding seizoen 93/94	SKC De Stoep	Diverse inleidingen		20	182	Groep 3. Afgelast: gebrek aan belangstelling. Voorstellingsbezoek facultatief.	
	SKC De Stoep	Workshop Conny Janssen			5		
	SKC De Stoep	Warming-up Opus One					
	Voortgezet Onderwijs	Vorbereiding en bezoek Conny Janssen/ De Rotterdamse Dansgroep			147		
	Basisscholen	Arena	1114				0
	SKC De Stoep	Cursus Kijken naar Dans					
voorbereiding seizoen 94/95	Voortgezet Onderwijs	Educatieproject De Rotterdamse Dansgroep	79		85		
	SKC De Stoep	Rotterdamse Dansgroep	39				
	SKC De Stoep	Coup d'Amour	27				
	Voortgezet Onderwijs	Educatieproject rond Conny Janssen danst...	95		97		
groot project dansweek mei '95	SKC De Stoep	Dans-expositie	**			Duurde hele maand mei. 30% meer dan normaal. Geen belangstelling voor lessen.	
	SKC De Stoep	Arena voor kinderen	97				
	SKC De Stoep	Arena voor jongeren	68				
	SKC De Stoep	Krisztina de Chatel	50				
	Voortgezet Onderwijs	Educatieproject rond Rotterdamse Dansacademie	7		0	Winkelend publiek. Winkelend publiek. 45% meer publiek dan normaal.	
	SKC De Stoep	Rotterdamse Dansacademie	53				
	div. lokaties	Diverse dansacts	350*	200			
	div. lokaties	De Drifter dansen	1000*				
centrum stad	Scapino	230*					
SKC De Stoep	Intro Educatief						
SKC De Stoep	(familievoorstelling)	335					
totaal bereik			3.723	220	578		

ZOETERMEER

datum	lokatie	activiteit	receptief	productief	reflektief	bijzonderheden
voorbereiding seizoen 93/94	Het Stadstheater Dansschool Wazoem	Diverse inleidingen Cursus moderne dans voor Voortgezet Onderwijs		65	1045	Ca. 50% dansbezoekers bezocht inleidingen. Wegens succes 2 extra cursussen, 13 deelnemers bezochten voorstelling Conny Janssen.
	Voortgezet Onderwijs Voortgezet Onderwijs Muziekschool	Educatieproject rond diverse uitvoeringen Bezoek dansvoorstelling Bezoek dansvoorstelling	108 57		165	Veelal voor de eerste keer.
groot project seizoen 94/95	Het Stadstheater	Choreografie met amateur- dansers o.l.v. Introdans Uitvoering Wim Kannekens m.m.v. amateurmuzikanten Beeldende kunst n.a.v. repetitie Conny Janssens Expositie resultaat beeldend kunstproject, bij opening voorstelling Conny Janssen Danst	300	9	I.s.m. lokale balletschool Wazoem. Vooraf play-in. 6 professionele en 25 amateurs. School voor doven.	
	Het Stadstheater		99	7		
	Vrije Akademie		*	31		
	Het Stadstheater		142			
	Het Stadstheater Voortgezet Onderwijs	Diverse inleidingen Educatieproject voor Voortgezet Onderwijs				550 43
	Het Stadstheater	BEWTH m.m.v. koor	306	25		
totaal bereik			1.012	137	1.803	

DORDRECHT

datum	lokatie	activiteit	receptief	productief	reflektief	bijzonderheden
voorbereiding seizoen 94/95	Schouwborg Kunstmin div. soc. culturele instellingen	Ned. Danstheater 2	394		103	Voorlichting aan intermediairs.
		Lezingen over moderne dans			313	
groot project seizoen 95/96	Schouwborg Kunstmin	Conny Janssen Danst voor basisscholen	2317	629 6	2317	Bereik: 83% leerlingen uit groepen 5/6. Aansluiting op Dordrecht Cultuurstad.
	Schouwborg Kunstmin	Amateurdansfestival				
	Schouwborg Kunstmin	Werkdag Nederl. Danstheater/Conny Janssen			268	
	Schouwborg Kunstmin	Div. inleidingen			465	
totaal bereik			2711	635	3466	

BIJLAGE 4: AANBOD EN BEREIK MODERNE DANS IN DE PARTICIPERENDE THEATERS OVER ACHT SEIZOENEN

(Aantal dansuitvoeringen per seizoen met het totale daarmee bereikte aantal bezoekers, uitgesplitst over voorstellingen voor volwassenen en jeugd- en familie-voorstellingen.)

STAD	THEATER	1988/89	1989/90	1990/91	1991/92	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96 ¹
Zwijndrecht	Theater De Uitstek volwassenen jeugd	?	5 (442)	3 (415)	6 (881)	?	?	?	?
Vlaardingen	Stadsgehoor zaal volwassenen jeugd	8 (408)	5 (362)	4 (418)	4 (342)	6 (881)	4 (374)	4 (356)	1 (47)
Papendrecht	Theater De Willem volwassenen jeugd	3 (283)	3 (321)	3 (521)	2 (100) 1 (288)	2 (156) 3 (959)	2 (57) 1 (390)	1 (259)	1 (460)
Alphen a/d Rijn	Parktheater volwassenen jeugd	?	5 (293)	5 (661)	9 (1054)	8 (1026) 2 (76)	7 (783) 1 (76)	5 (410) 2 (145)	4 (535)
Gouda ²	Schouwborg volwassenen jeugd	4 (640)	5 (542)	4 (718)	4 (1170) 1 (64)	5 (866) 1 (616)	6 (2025) 1 (629)	8 (2087) 3 (2010)	9 (2247) 6 (2034)
Spijkenisse	Centrum De Stoep volwassenen jeugd	7 (892)	6 (?) ³ 2 (234)	3 (336) 1 (?)	5 (649)	6 (456)	4 (395) 2 (253)	6 (792) 4 (608)	3 (253) 3 (332)
Zoetermeer	Stads- theater volwassenen jeugd	bouwfase	bouwfase	bouwfase	bouwfase	5 (1210)	7 (2112) 1 (179)	9 (2225) 3 (936)	9 (1420) 3 (750)
Dordrecht	Schouwborg Kunstmin volwassenen jeugd	10 (1290)	3 (168)	4 (270)	2 (328) 1 (32)	verbou- wing	verbou- wing	8 (1930) 1 (80)	8 (1560) 3 (282)

- De aantallen voor seizoen 1995/96 zijn gebaseerd op tellingen tot en met februari 1996. Alleen de gegevens over Schouwborg Kunstmin en Stadstheater Zoetermeer zijn doorberekend voor het gehele seizoen op basis van reserveringen en schattingen.
- De Goudse Schouwborg zit vanaf seizoen 1992/93 in een nieuwe en grotere behuizing.
- Hier vonden 6 voorstellingen plaats, maar van slechts 2 voorstellingen zijn de bezoekerjfers te achterhalen.

**BIJLAGE 5: OVERZICHT AANTAL VOORSTELLINGEN EN PUBLIEKSBEREIK IN
 EXPERIMENT- EN CONTROLETHEATER
 (bron voor de Grafieken 2, 3a en 3b)**

Overzicht aantal voorstellingen en publieksbereik in experiment- en controletheaters																
Goudse Schouwburg																
	1988/89		1989/90		1990/91		1991/92		1992/93		1993/94		1994/1995		1995/1996	
	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek
Klassiek	1	334	0	0	0	0	2	568	0	0	3	2003	2	1313	2	1498
modern (eenvoudig)	2	217	3	385	2	393	2	767	3	1085	2	591	2	571	1	601
modern (complex)	1	90	2	157	2	325	2	403	2	343	5	1328	5	1516	8	1646
jeugd/familie	0	0	0	0	0	0	1	64	0	0	0	629	3	629	2	1172
De Stoep																
	1988/89		1989/90		1990/91		1991/92		1992/93		1993/94		1994/1995		1995/1996	
	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek
Klassiek	2	188	1	167	2	118	0		0	163	0		0		0	
modern (eenvoudig)	2	323	3	234	1	41	1	159	2	433	2	244	2	341	0	
modern (complex)	2	31	2	?	2	?	2	127	2	?	2	151	3	391	3	105
jeugd/familie	2	282	1	?	1	?	0		2	23	2	69	4	608	3	332
Schouwburg De Kring																
	1988/89		1989/90		1990/91		1991/92		1992/93		1993/94		1994/1995		1995/1996	
	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek
Klassiek	1	505	2	1434	2	823	2	492	3	1168	1	690	2	1138	2	1155
modern (eenvoudig)	1	175	1	180	1	197	1	221	1	173	2	489	2	345	1	167
modern (complex)	4	541	6	1227	6	798	8	1047	3	262	4	882	4	930	3	932
jeugd/familie	0		0		1	80	1	15	2	854	1	82	1	199	0	
Theater De Kom																
	1988/89		1989/90		1990/91		1991/92		1992/93		1993/94		1994/1995		1995/1996	
	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek	voorstel ling	bezoek
Klassiek			3	676	1	185	1	136	1	217	1	174	2	548		
modern (eenvoudig)			2	206	1	232	2	482	2	259	1	100	1	425		
modern (complex)			0		0		0		1	376	0		1	412		
jeugd/familie			1	263	0		0		0		1	229	1	155		

BIJLAGE 6: OVERZICHT AANTAL VOORSTELLINGEN PER SPEELBEURT
 (bron voor Grafiek 4)

leeswijzer: Het gemiddelde aantal bezoekers bij een voorstelling van een dansgezelschap dat voor de eerste keer in De Goudse Schouwburg optrad is gebaseerd op 28 voorstellingen waarbij dit het geval was. Het gemiddelde aantal bezoekers bij een voorstelling van een dansgezelschap dat voor de tweede keer in De Goudse Schouwburg optrad is gebaseerd op 10 voorstellingen waarbij dit het geval was, etc. etc.

Overzicht van aantal voorstellingen per speelbeurt per theater												
De Goudse Schouwburg												
speelbeurt	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
aantal voorstellingen	28	10	6	5	3	3	1	3	1	1	1	
De Stoep												
speelbeurt	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
aantal voorstellingen	22	10	11	5	3	3	1	1				
Schouwburg De Kring												
speelbeurt	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
aantal voorstellingen	7	8	9	10	6	2	4	3	2	2	1	1
Theater De Kom												
speelbeurt	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
aantal voorstellingen	15	4	2	2	2							

onderzoek cultuurdeelname

LETTY
ranshuysen

socioloog

Postbus 25324 . 3001 HH Rotterdam
telefoon & fax 010 - 4361548